№ 130 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 17 ՅՈՒՆԻՍԻ

1910

ԵՐԵՍՈՒՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 17 ՅՈՒՆԻՍԻ № 130

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄՍՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5.
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ

Հասցէն. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction «MSCHAK».

ՅՈՒՆԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ
6 ՌՈՒԲԼԻ

12 ամսվ.՝ 10 ր., 6 և 7 ամսվ. 6 ր., ամսակ. 1 ր. Ամերիկա՝ տարեկան 6 դոլլար, Եւրոպա՝ 32 ֆր., Պարսկաստան՝ 10 ր., Թուրքիա՝ 120 ղրուշ:
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել ճաեւ հին հասցէն, նոյնպէս և 40 կոպ. (կարելի է և նամականիշով):

Ցայտարարութիւնների համար վճարում են. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպ., վերջին երեսի վրա՝ 10 կոպ.: Կովկասից դուրս յայտարարութիւններ ընդունվում են բացառապէս Торг. Домъ „Л. и Э. Метцль и К°" ֆիրմայի միջոցով Մոսկվայում, Պետերբուրգում և Վարշավայում:
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԻ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

„Մշակի" խմբագրութիւնը յիշեցնում է այն բաժանորդներին, որոնք վճարել են 5-ական րուբլի, չուշացնել ուղարկել մնացորդ 5 րուբլին, որպէսզի յուլիսի 1-ից լրագրի առաքման գործում ընդհատում տեղի չունենայ:

Մանկական պարտէզ, ուսումնարան և պանսիօն
Տ. Վ. ԶԱՏԿԵԱՆԻ
Յունիսի 19-ից տեղափոխվում է ամարանոց Դիլիջան: Ընդունում է գիշերօթիկ աշակերտներ պատրաստելու գիմնազիայի փոքր և մեծ պատրաստական, առաջին և երկրորդ դասարանների համար, նոյնպէս պատրաստում է և վերաքննութիւնների համար: Великокняжеская ул. 71. противъ нар. д. Зубалова.
(ա.օ.) առ. 737. 3—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԲԱՆԿ

Բանկի պողպատեայ զրահաւոր պահարանում վարձու տրվում են ՎՏԱՆԳԻՑ ԱՊԱՀՈՎ ԱՐԿՂՆԵՐ զանազան մեծութեան՝ Թանգագին իրեղէններ պահելու համար, 3 ամիս և աւելի ժամանակով, 7-ից մինչև 30 րուբլի տարեկան վարձավով:
Տպագրված կանոնները կարելի է ստանալ բանկում:
(հ.) առ. 671. 4—3

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
Զուբալովի անուան
ԺՈՂՈՎՐԴ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐ ԿԱԶՄԱԿ.
Հայկական սեկցիա
Հինգշաբթի, յունիսի 17-ին
Հայոց Դրամ. Ընկ. Թատերասէրների խումբը՝ մասնակցութեամբ տիկ. Մելիքեանի, պ. պ. Ա. Ցարուբիւնեանի և Գ. Միրաղեանի կը ներկայացնէ Գ. Սունդուկեանի
ՊԷՊՕ
Կոմէդիա 3 գործողութեամբ:
Մասնակցում են—տ. տ. Մելիքեան, Յասմիկ, օր. Թարխանեան, պ. պ. Ղուշչեան, Միրաղեան, Յարութիւնեան, Սարեան, Տէր-Առաքելեան, Փիրումեան և ուրիշները:
Սկիզբն է ճիշդ $8\frac{1}{2}$ ժամին երեկոյեան:
Տեղերի գները 5—50 կոպէկ:
Ռեժիսեօր՝ ՍԵՒՈՒՄԵԱՆ
առ. 742. 1—1

ԳԵՂՋՈՒԿՆԻ

Նրանք, որոնք Թիֆլիսից դուրս կամենում են ստանալ «Գեղջուկնի», իւրաքանչիւր օրինակի համար պիտի վճարեն 4 ր. 50 կ., որովհետև ճանապարհածախսը խիստ Թանգ է նստում:
Թիֆլիսում բաժանորդագրվողների համար արժէ 4 ր.:
(օ.մ.) առ. 714. 5—4

ՊԱՍՏԱՌՆԵՐ
(ОБОИ)
ԵՂԲ. ՏԱՐՆՈՊՈԼ
ՖԱԲՐԻԿԱՅԻ
8 կ. սկսած մինչև 6 ր. իւրաքանչիւր փաթեթը (րուլօ):
Ունի պահեստներ Ռուսաստանի բոլոր մեծ քաղաքներում:
ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔԸ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ
Գօլօվինսկի պր., 21, Արտիստ. Ընկ. շէնքի.
Տելեֆօն № 355.
ԳՆԵՐԸ ՖԱԲՐԻԿԱՅԻՆ
ՆՄՈՒՇՆԵՐԸ ՁՐԻ
(հ.շ.) (ա.) 310. 50—25

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
ԱՒԵՏ. ԲԱԲԱՅԵԱՆՑ
ըստ սովորականին, յունիսի 1-ից մինչև սեպտ. 15-ը հիւանդներ ընդունելու է ԿԻՍԼՈՎՈԴՍԿՈՒՄ (Отель Бештау):
(կ. հ.) առ. 611. 10—8

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մոսկվայի կովկասեան ուսանողութեան մի մասի մէջ յղացել է մի գեղեցիկ միտք՝ ուսումնասիրել մեր երկիրը և աջակցութիւն ցոյց տալ ազգաբնակութեանը գործնական մի շարք ձեռնարկութիւններով:

Այդ մտքի իրագործութիւնը իրանց վրա են վերցրել Մոսկվայի գիւղատնտեսական ինստիտուտի կովկասցի ուսանողները՝ առանց լեզուի և կրօնի խտրութեան:

Ուսումնասիրել երկիրը և ազգաբնակութեան կարիքները—դա այն անհրաժեշտ գործերից մէկն է, որը վաղուց պէտք է իրականացած լինէր կեանքի մէջ և ունենար իր յարատև շարունակութիւնը:

Եւ ուսանող երիտասարդութիւնը, որ պատրաստվում է գործելու մայր երկրի վրա, անշուշտ, կարող է նպատակայարմար կերպով աշխատել, երբ նա ճանաչում է այն միջավայրը, որտեղ նա պէտք է գործադրի իր հմտութիւնները, և ծանօթ է այն փորձերի հետ, որոնք արված են տնտեսական և հասարակական կեանքի մէջ բարւոքելու և բարձրացնելու կեանքի զարգացման մակերևոյթը:

Իրանց համակրելի դիտաւորութիւնները կատար ածելու նպատակով ուսանողները որոշել են մի համերկրացիական միութիւն կազմակերպել և ձեռնարկել ծրագրի իրագործութեանը հէնց ներկայ տարվանից:

Ուսանողութիւնը դիտաւորութիւն ունի նաև հրատարակել դիւրամատչելի գիւղատնտեսական գրքոյկներ և պատրաստել նիւթեր գիւղական գրադարաններ կազմելու համար:

Անկասկած՝ միանգամից անհնարին կը լինի շատ մեծ գործ իրականացնել: Բայց կարևոր և նշանակալից են ներկայ դէպքում գործի սկզբնաւորութիւնը, աշխատանքի ուղղութիւնը և գործելու տրամադրութեան բնաւորութիւնը: Նրանք բեղմնաւոր մակարդներ են ընդարձակ և արդիւնաբեր գործունէութեան համար:

Թող այսօր մեծ չը լինի ուսանողների արածը երկրի ուսումնասիրութեան համար. բայց եթէ նրանք լուրջ կերպով պատրաստվում են մտաւոր-կուլտուրական անխոնջ մշակներ դառնալու մեր երկրի մէջ և համակված են ժողովրդասիրական գործունէութեան գաղափարով մեր իրական կեանքի իրական հանգամանքներում, այն ժամանակ ուսանողութեան օրով սկսած գործը կը դառնայ մի գեղեցիկ նախաբան ապագայ արդիւնաւոր գործունէութեան համար:

Եւ ուսանողութեան համար առանձին նշանակութիւն կը ստանան այն հրահանգչական նախափորձերը, որոնք կատարվում են մեր կեանքի մէջ, այն առաջադիմական նշոյլները, որոնք առկայծում են մեր գիւղատնտեսական մասսայի մէջ, այն կուլտուրական շաւիղները, որոնք բացվում են մեր ժողովրդի գեհասվային մտածողութեան մէջ:

Եւ երբ ժողովրդական մասսան կը կապվի թէ իր ներկայ գործողների և թէ իր ապագայ մշակ-ուսանողութեան հետ, այն ժամանակ կարելի է աւելի մեծ վստահութեամբ նայել մեր ժողովրդի առաջադիմութեան վրա, որը ներկայումս չափազանց ճգնաժամային վիճակի մէջ է:

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Փարիզ, 15 յունիսի
Պատգամաւորների պալատ: Բրիանը յայտնեց, որ մեծամասնութիւնից սպահանջում է լիակատար վստահութիւն յայտնել, և ոչ թէ որոշ ժամանակով: Խօսելով բարենորոգումների մասին, Բրիանը մատնանշեց, որ ընտրողական բարենորոգումը որպէսզի կենսունակ լինի, պէտք է անցնէ ճնշող մեծամասնութեամբ: «Դպրոցական գործում անհրաժեշտ է պետութեան հսկողութիւնը, բանւորների թոշակների օրէնքը կը գործադրվի անշեղ. Ծովային մինիստրութեան ծրագիրը կիրագործվի: Կառավարութիւնը թոյլ չի տայ, որ ծովային վարչութիւնից ով ուզենայ օգտվի: Կառավարութիւնը համոզված է, որ դուք կանէք բոլոր անհրաժեշտ զիջողութիւնները ազգային պաշտպանութեան համար: Կառավարութիւնը հարկադրված է ապահովել կարգ ու կանոնը փողոցներում»: Վերջում Բրիանը դարձեալ պնդեց լիակատար վստահութեան քուէ տալու վրա: «Բոլորը, կամ ոչինչ»—բացագանչեց Բրիանը բուռնգքով ուժգնութեամբ գարկելով սեղանին (բուռն ծափահարութիւն):

Պալատը, ծայրայեղ ձախակողմեաններից և մի քանի աջակողմեաններից բացի, բուռն օվացիա սարքեց: (Հ. Գ.)

Փարիզ, 15 յունիսի
Բուլղարական միսիայում կայացաւ հանդիսաւոր ճաշ: Ներկայ էին՝ Ֆերդինանդ թագաւորը Էլէօնօրա Թագուհու հետ միասին, Ֆալիէր, Բրիան, Դիւբուստ, Բրիսօն, Պիշօն և ուրիշները: (Հ. Գ.)

Բեռլին, 15 յունիսի
«Բէյլու-Անցէյգէրը» հաղորդում է, որ ֆինանսների մինիստրը հրաժարական է տուել խնդրագրով: Մագդէնբուրգի աւագ քաղաքապետ Լենցէն նշանակվել է ֆինանսների մինիստր: Փարիզի դեսպան իշխան Ռադօլինը հրաժարվել է խնդրագրով. Նրա յաջորդ անուանում են ստատս-սեկրետար Շէնին, որին փոխարինելու է Կիդէրլէն-Վեխտէրը: (Հ. Գ.)

Բեռլին, 15 յունիսի
Լուրերի համեմատ, ընդունված է ֆինանսների մինիստր Րէյնբաբէնի հրաժարականի խնդիրքը: Րէյնբաբէն կը նշանակվի Րէյնի նահանգի աւագ նախագահ: (Հ. Գ.)

Լոնդօն, 15 յունիսի
«Թայմսը» հաղորդում է, որ սըր Գրէյը պալատին ներկայացրեց մի օրինագիծ ծովային պրիզների մասին, որ նպատակ ունի նպաստել միջազգային պրիզային դատարանին: (Հ. Գ.)

Լոնդօն, 15 յունիսի
Արտուր Նիկօլսոնը նշանակվեց արտաքին գործերի մինիստրութեան ստատս-սեկրետարի մշտական օգնական: (Հ. Գ.)

Լիսաբոն, 15 յունիսի
Թագաւորը ստորագրեց պատգամաւորների ժողովի լուծման հրովարտակը: Նոր պատգամաւորների ժողովի ընտրութեան օրը դեռ ևս չէ նշանակված: Պարլամենտի գումարումը նշանակված է սեպտեմբերի 10-ին: (Հ. Գ.)

Մոսկվա, 15 յունիսի
Ամերիկացի Դեվէնի գրասենեակից բանալին կոտրելով գողացել են 116,000 րուբլու դրամական փաստաթղթեր: (Հ. Գ.)

Շանտէլի, 15 յունիսի
Բուլղարական թագաւորական զոյգը եկաւ այստեղ մի քանի օր մնալու նպատակով: (Հ. Գ.)

Մէսս, 15 յունիսի
Ռստիկանութիւնը Կորէայում, մինչև կարգի բերելը, յանձնվեց Ճապօնիային: (Հ. Գ.)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Հռօմ, 15 յունիսի
Պատգամաւորների պալատ: Գալլին պատճառաբանում է կրետական հարցի մասին ուղղված հարցապնդումը: Արտաքին գործերի մինիստր Սան-Ջուլիանօն պատասխանում է, որ դէպքերի ընթացքը Կրետէում, եթէ իր ժամանակին միջոցներ ձեռք չառնվէին, կարող էր ազդել Թիւրքիայի և Յունաստանի յարաբերութիւնների վրա, կարող էր վտանգ սպառնալ խաղաղութեան համար Արևելքում: Իտալիայի քաղաքականութիւնը ձգտում է պահպանել խաղաղութիւնը, տերրիտօրիալ status quo-ն, օսմանեան պետութեան և բալկանեան պետութիւնների ամբողջութիւնը: Իտալիան կրետական հարցում անհրաժեշտ է համարում անձեռնմխելի պահել սուլթանի իրաւունքները, Իտալիան գործում է միւս հովանաւորող պետութիւնների հետ բոլորովին համերաշխ: Կրետացիները պէտք է քաջ գիտակցեն, որ Թիւրքիայի դէմ չէ կարելի ենել, հակառակ դէպքում մեծ պետութիւնները կամայ-ակամայ ստիպված կը լինեն միջոցներ ձեռք առնել: Մեծ պետութիւնները յոյս ունեն, որ կրետական կառավարութիւնը թոյլ կը տայ մահմէդական պատգամաւորներին մասնակցել ազգային ժողովին: Ինչ վերաբերում է Յունաստանի բռնած դիրքին կրետական հարցում, մինչև օրս այդ դիրքը եղել է կոռրեկտ և բողոքների առիթ չէ տուել: (Հ. Գ.)

Սալօնիկ, 15 յունիսի
Յունական ապրանքների բօյկօտը շարունակվում է: Թշնամութիւնը յոյների և թիւրքերի միջև ուժեղանում է: Քաղաքային խուժանը քաղաքի կենտրոնում փակեց մի յոյնի սրճարանը: (Հ. Գ.)

Թեհրան, 15 յունիսի
Ռուսահպատակներ Սավլաևի և Ատացի սպանութեան գործը վերջացաւ այսօր: Նահանգապետին փոխեցին. երեք գլխաւոր զինուորներին ենթարկեցին խարազանի և բանտ դրին, միւս յանցաւորներին լոկ բանտարկեցին: Մազանդարանի անջումանը ներողութիւն խնդրեց ռուսաց հիւպատոսարանի կառավարչից. մեղաւորներից առնվեց 4600 թուման տուգանք:

Թեհրանի ճանապարհին, Էնզելիից դուրս եկած պօստը երէկ Ղազվինի մօտերը կողոպտվեց զինված ձիաւորների ձեռքով: Ռուսական պօստին ձեռք չեն տուել: (Հ. Գ.)

ՎԱՐԱԳԻ ՅՕԲԵԼԵԱՆԸ

Ամսիս 20-ին Վարագի դպրոցը կատարում է իր 50-ամեայ յօբելեանը:

Այդ տօնը, ըստ երևոյթին, լինելու է Թիւրքահայ նոր կեանքի կուլտուրական անդրանիկ տօնը, որին մասնակցելու հրաւիրվում են ոչ միայն վասպուրականցիք, այլ ողջ Թիւրքահայերը և նոյնիսկ ամեն տեղի հայերը:

Եւ Վարագը իր 50-ամեայ դպրոցով, իր փառաւոր անցեալով արժանի է այդ պատւին: Մանաւանդ սիրելի է Վարագը հայ գիւղատնտեսին և ընդհանրապէս երկրագործութեան հետ կապված մարդկանց:

Եւ դա նրա համար, որ Վարագի անուան հետ կապված են տնտեսական այն նոր ձիգերը, որոնք առաջին անգամ եղան մեզնից 40 տարի առաջ Վարագում՝ նրա ժրաջան և տաղանդաւոր վանահայր Մկրտիչ վարդապետ Խրիմեանի օրերում:

«Եւրոպական կուլտուրա, նոր գութան, բարեփոխված տնտեսութիւն», ահա այն ձգտումները, որոնք կեանք առան Թիւրքահայաստանում, առաջին անգամ Վարագում, մեզնից դեռ ևս 40—50 տարի առաջ:

Ճիշդ է, այդ ճիգերը, այդ ձգտումները որոշ կերպարանք, մարմնացած և յարատև գործ չը դարձան Վարագում և մնացին բարի ցանկութիւնների, գովելի ձգտումների շրջանակի մէջ, բայց հէնց այն բանը, որ կատարելագործված, նոր տնտեսութեան պահանջի առաջին ճիչը դուրս եկաւ մենաստանի պարիսպներից, հէնց այդ ճիչը ինքնըստինքեան բաւական է, որ Վարագը համարվի մեր նոյնանման հարիւրաւոր մենաստաններից լաւագոյնը, մեծ չասենք առաջինը, դեռ երէկ էր, որ Էջմիածինը իր պարիսպներից դուրս քշեց իր փորձառու, հմուտ գիւղատնտեսին, դեռ մինչև օրս էլ կուլտուրական բարեփոխումների խնդիրը Էջմիածնապատկան վանքերի տնտեսութեան համար մնացել է մեռած տառ, դեռ այսօր էլ Էջմիածինը մեռելային անտարբերութեամբ քնած՝ ոչ մի յոյս չէ տալիս արթնանալու, իր տնտեսութիւնը բարենորոգելու, վերակազմելու, այն ինչ՝ Վարագը ցանկանալով տօնել իր 50-ամեայ յօբելեանը, որպէս տօնի անկիւնաքար, դրել է գիւղատնտեսական դպրոցի, տիպար ագարակի խնդիրը և ամեն ճիգ գործ է դնում իրագործել այդ՝ եթէ ոչ վաղը, գոնէ միւս օրը:

Ահա այդ գիտակցութիւնն է, որ ողջունում ենք մենք այսօր՝ նրա 50-ամեայ յօբելեանին՝ և ողջ սրտից ցանկանում, որ նա օր առաջ իրագործվի, դառնայ կենդանի գործ, օրինակ՝ թէ իրան և թէ Վանի մեծ շրջանի և թէ մեր միւս վանքերի քայքայված տնտեսութիւնների համար:

Ուստի ամեն մի հայ, մանաւանդ վասպուրականցի, որ կը մտնի Վարագի յօբելեանական տօնի մէջ իր մի փարան, թող հաւատացած լինի և պահանջի, որ այդ փարան գնայ վանքի տնտեսական բարենորոգութեան գործին:

Դա է, որ ապագայում կը շինի Վարագը անկախ, նրա գործը գովելի և օրինակը ուսանելի:

Այս ցանկութեամբ և յոյսերով շնորհաւորում ենք մեր վանքերից ամենակուլտուրականին, շնորհաւորում ենք և յայտնում, որ մենք ևս մեր կողմից պատրաստ ենք ցոյց տալ նրան ամեն տեսակ աջակցութիւն, եթէ միայն կը տեսնենք, որ այնտեղ լուրջ կերպով վճռել են բարի ձգտումներից եւ ցանկութիւններից անցնել իսկական եւ շինարար գործի: («Գիւղատնտես»)

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԾԵՐ, ՆԵՐԿԵՐ
XXXI

Այս անգամ ուզում եմ խօսել վարդապետների մասին, թէև դա բոլորովին իմ մասնագիտութիւնը չէ և կեանքումս անձնապէս երկու անգամ զգալի տուժել եմ այդ վարդապետներից:

Մի անգամ էլ ինքս եմ տարված եղել վարդապետական աշխարհով և ուզեցել եմ վարդապետ դառնալ, բայց երբ ես ծանօթացայ նրանց հետ, զանազան տեղերում և հանգամանքներում, երբ գնացի Էջմիածին, գնացի և ինչպէս ուխտաւոր գիտութեան, գնացի և ուխտված լինելու ցանկութեամբ. մի տարին ինձ ցոյց տուեց, թէ ցնորք էր և իմ ուխտաւորութիւնը և իմ ուխտված լինելու ցանկութիւնը:

Չը կային այնտեղ ոչ գիտութիւն և ոչ ուխտեալներ:

Այնտեղ կային հասարակ մահկանացուներ, աղճատված իրանց անբնական, անօրմալ վիճակում, պայմաններում:

Տեսայ մի քանի համակրելի բացառութիւններ, բայց ընդհանրապէս տխուր տեսարան, տեսայ ես նաև Գողիաթների՝ հսկայ, թիկնաւէտ, առողջ, գեղեցիկ կազմուածքներով:

Կեանքը ցայտում էր, պոռթկում էր այդ մարդկանց մէջ:

Եւ վարդապետներ՝ ուխտված ամուրիութեան, ողջախոհութեան և այն էլ, ինչպէս օրէնքը պատուիրում է, նոյնիսկ չը նայել կնոջ վրա ցանկութեամբ՝ չը շնալ:

Եւ երևակայեցէք՝ մի Գողիաթ, որը կարող է հեռագրական սիւներ արմատից պոկոտել և բէլմեր ծռել, ասում են՝ գեղեցիկ կնոջ վրա մի նայիր և մի ցանկար, սպանիր մէջդ սիրոյ և ցանկութեան զգացմունքը:

Եւ նա սպանում է: Սակայն չէ ցանկանում մեր առաջ, ձեր առաջ, շինում է լուրջ դէմք, ողջախոհ արտայայտութիւն, և սև սքեմի տակ ձեզ երևում է մի անզգայ էակ:

Բայց երբ չը կանք մենք, դուք, նա

վրէժխնդիր է լինում և մեզանից, և ձեզանից։

Ինչու։

Որ մենք ամուսնացած ենք, իսկ նա իրաւունք չունի նոյնիսկ նայել գեղանի կուսին։

Եւ այդտեղից զարգանում է այդ սև աքեմի տակ անթիւ մանր ու խոշոր կրքեր, չար զգացումներ։

Եւ ամեն անգամ, երբ լսում եմ, որ վարդապետները վատ բան են անում, ես ներում եմ նրանց, ես խղճում եմ և ասում՝

— Նա արաւ այդ, որովհետև զրկեցին նրան սիրելու իրաւունքից։

Բայց այս անգամ, ինչպէս ասում են, задѣло за живое, և ես ուզում եմ գրել մի վարդապետի մասին։

Դա Եղիշէ Մուրադեանն է։

Վարդապետներ։

Այդ միապաղաղ, սառն ըստ երևոյթին աշխարհում բորբոքվում են երբեմն մեծ կրակներ։

Եւ այդ մանրացած, ինչպէս ինքը ժայռը անձրևի կաթիլների տակ, խճճիների շարքում պատահում են խոշոր, տաղանդաւոր դէմքեր։

Ես գիտէի մի քանիսին։

Յիշում եմ՝ 15—20 տարի առաջ ես գնացի մի քայքայված, մոռացված վանք։

Դա [illegible] վանքն էր։

Ինձ ցոյց տուին Բաստամեան վարդապետի գերեզմանը։

Երկար ես կանգնած գերեզմանի առաջ՝ տխուր յոյզերի տակ էի, արտասուքը ինձ խեղդում էր։

Այդ ամայի, աւերակ քարակոյտերի մէջ թաղված էր վաթսունական թւականների խոշոր իդէալիստը և տաղանդաւոր մի դէմք։

Նա հագաւ աքեմ, մտաւ վանք, և այդ՝ Աստուծուց և մարդկանցից մոռացված վայրում ստեղծեց ուսումնարան, տպարան, ամսագիր և տուեց մի լուրջ աշխատութիւն՝ Մխիթար Գօշի դատաստանագրքի ուսումնասիրութիւնը։

Նրան հալածեցին։

Եւ թօքախտը խեղդեց նրան։

Մեռաւ։

Նրան այնտեղ չը հասկացան։

Եւ այն խարխուլ, կիսաւեր, խոնաւ բնակարանում, ուր ապրում էր Բաստամեանը, ապրում էր վաթսունական թւականների մի այլ իդէալիստ՝ Աղափիրեան եպիսկոպոսը։

Դեռ աչքիս առաջն է այն ուրախ, հաւատացող, ժպտալից դէմքը։

Հիւրասէր էր նա և սիրում էր երիտասարդութիւնը։

Երբեմն ես և ընկերս հիւրասիրվում էինք նրա մօտ թէյի։

Դեռ թարմ է յիշողութեանս մէջ մենակեացի բնակարանի խարխուլ պատշգամբը, դիմացը դարաւոր կիսաւեր վանքը, շուրջը՝ հինաւուրց գերեզմանաքարերով։

Լուռ էր շուրջը և աւերակ։

Անձրևը կաթկաթում էր և այդ խորհրդաւոր մենակեցութեան մէջ կար մի ինչ-որ անբացատրելի վիշտ, թախիծ, որ հասկանալի էր միայն այն իդէալիստ խոշոր դէմքերին, որոնք եկան և մաշեցին իրանց կեանքը այդ աւերակների մէջ։

Եւ այդ հինաւուրց քարերը որքան դիւթական, կախարդական զգացմունքներ էին ներշնչում. կարծես ամբողջ սերունդներ խօսելիս լինէին այդ լերկ, լուռ և անշարժ քարերի միջից։ Նուիրական էին դրանք. դրանց շուրջը ջերմացել էին դարեր ժողովրդի հաւատը, զգացմունքը, բայց և քարացել, անշնչացել էր այդ զգացմունքն այնպէս, ինչպէս իրանք մնացել էին քարացած, սառը և անշնչացած։

Ամեն բանի մէջ պէտք է ներշնչել շարժում, կենդանի և նորոգվող ոգի, և այն ժամանակ այդ քարերն անգամ աւելի կենդանի և հասկանալի կը խօսէին մեզ հետ, քան այժմ։

Ճանաչում էի մօտիկից և մի այլ խոշոր դէմք՝ Խորէն Ստեփանէին։

Դա մի խոշոր տաղանդ էր և հռետոր։

Մի այլ ասպարէզում կամ աւելի լուսաւորված ազգի մէջ այդպիսի տաղանդները նրանց կուլտուրական կեանքի մէջ ամբողջ շերտեր են թողնում. իսկ մեր մէջ նա իր տաղանդը գործ էր դնում ժամկոչներին հայկական ստիլով զանգահարելու արհեստը սովորեցնելու։

Նրան հալածում էին։

Եւ այդպիսի մի խոշոր տաղանդ Ղրիմի ս. Խաչ վանքի անտառներում մենակեցութեան մէջ երկար տարիներ մաշեց իր կեանքը։

Նրան հալածում էին։

Նրան չը հասկացան։

— Կռւարար է, անհանգիստ մարդ է նա, կառավարիչ չէ նա, ասում էին, և նրա հսկայ տաղանդը խոթում էին հայկական պահանջների միջակութեան շրջանակի մէջ, ինչպէս և հանճարեղ Հայրիկին խոթեցին նրան անհամապատասխան շրջանակի մէջ։

Եւ խեղդվեցին և՛ նրա հանճարը, և՛ գրական խոշոր տաղանդը, և՛ հռետորական մեծ ընդունակութիւնները։

Նա գնաց։

Մենք չը հասկացանք նրան։

Եկաւ մի ուրիշ տաղանդ՝ Եղիշէ վարդապետ Մուրադեանը։

Դա բոլորովին մի այլ տիպ էր։

Եւ հոգևոր աքեմի սահմանները այնքան նեղ էին այդ՝ գրանդիոզ ձեռնարկութիւնների և արտասովոր եռանդի տէր տաղանդաւոր մարդու համար, որ ճզմվում էին, փալաս-փուլաս էին դառնում։

Եւ հասցրին նրան այն վիճակին, որ նա մերկացաւ։

Աքեմը թափվեց նրանից, ընկաւ։

Նրան կարգալոյծ են անելու։

Նրան էլ չը հասկացանք մենք։

Նա կը գնայ և շատ էլ լաւ կանի. գուցէ կը գտնէ նա աւելի լայն կեանքի շրջանակներ, ուր նրա խոշոր եռանդը և տաղանդը կը գտնեն իրանց իսկական գործադրութիւնը։

Նա կը գնայ, բայց обидно за него.

Նա չը պիտի ունենար այդպիսի վախճան։

Նա յանցաւոր չէ, կարծում եմ, համոզված եմ, այլ սոսկ զոհ է իր յափշտակվող բնութեան, արտասովոր եռանդի և տաղանդի բուռն թափի արտայայտութեան։

Նրան չը հասկացան։

Նա էլ կը գնայ։

Դեռ վառ է յիշողութեանս մէջ 1893 թ. ամառը, երբ ես՝ դեռ պատանի՝ գնացի Շողակաթի թէ՞ Հռիփսիմէի վանքը. ինձ ասացին, որ մի ուսուցիչ է եկել և վարդապետ ձեռնադրվել։

Գնացի և տեսայ բահը ձեռքին մշակների հետ հարթում էր դարաւոր վանքի խորթուբորտ բակը։

— Կուսակրօն [illegible] երիտասարդ վարդապետը։

Նրա աչքերը վառվում էին, երեսը փայլում, և ես տեսայ այն հուրը նրա աչքերի մէջ, որով սարեր են գլորում, բայց տեսնելով շուրջս աւերակներ և աւերակ կեանք՝ մտքումս ասացի.

— Քեզ էլ չեն հասկանայ։

Եւ չը հասկացան։

Նա գնում է։

XXXII

Ես կարծում եմ, որ դեռ շատ տաղանդներ կը գան ու կերթան՝ նրանք չեն գտնի գործադրութիւն մեր կեանքում։

Տաղանդը սիրում է լոյս և ազատութիւն։

Մեր կեանքը մի հսկայական Աւգեան ախոռ է՝ նեղուածք, խուփված, լցված դարերով կուտված աղբով։

Եւ այն բահերը, որոնք մտնում են այդ անհունի ախոռը, կոտրատվում են։

Եւ այն ճեղքուածքները, երդիկները, որոնք բացվում են դրսից եկած ալիքի հարուածից, ամենայն հոգատարութեամբ հապճեպով ծեփվում են, գուրվում, չը լինի թէ ներս գնայ թարմ հոսանք, չը լինի թէ բահերը շարժվեն և աղբը նետվի դուրս։

Գնացէք ներքև, ժողովրդի արմատը, գիւղը, դուք կը տեսնէք՝ ախոռը նրա պետութն է, ախոռը նրա օջախը, ախոռը նրա կեանքի հիմքն է։

Եզը, կովը, հորթը շնչում են, քրտնում և այդ բուղի մէջ հայ գիւղացին տաքացնում է, ջերմացնում է և իր մարմինը, և իր աշխարհահայեցողութիւնը։

Նա այստեղ «եարանութիւն» է անում անցած գնացածի մասին, նա այստեղ պատմում է դարերով կրկնած հէքիաթը՝ «իմ պապս էլ այսպէս է ապրել, նա էլ ախոռում ջերմացել է, շնչել է ախոռի բուղը»։

На деревѣ росла мочала, сказать вамъ сказку сначала.

Բարձրացէք վերև, ամենածայրը՝ դուք նոյն ախոռին կը հանդիպէք։

Կեանքի վերին շերտը, իդէալը գիտութիւնն է։

Դա այն բահն է, որը մաքրելու է մեր Աւգեան ախոռը։

Դա այն ճեղքուածքն է, երդիկն է, որի միջով թարմ հոսանք, օդ է ներս շնչվելու։

Բայց ո՞ւր է այդ գիտութիւնը։

Ո՞ւր են այդ բահը, երդիկը։

Դա նոյն օջախն է, նոյն բուղն է, պետնատը՝ ախոռը, ուր հայ միտքը պառկում է, որ դարերով շնչել, ջերմացել է ախոռի բուղով։

На деревѣ росла мочала, сказать вамъ сказку сначала.

Դա հայկական գիտութիւնն է, որի մասին էր իմ նախորդ գծերս, և որը արձագանք գտաւ «Սուրհանդակ» թերթում նրա հայկական գիտութեան ադեպտներից մէկի՝ Ատրպետի կողմից։

Ես ասել էի, որ Ատրպետը գնում է մեր հայկական գիտութեան արդէն գծված շաւղով, և որ կանգնած է սխալ շաւղի վրա։

Ասում եմ դարձեալ, որ Ատրպետը և բոլոր նրանք, որոնց ոյժերից վեր է իսկական գիտական հողի վրա մտնել մեր անցեալին իր բոլոր արտայայտութիւնների մէջ, թող լինեն համեստ և ասեն, որ մենք մշակներ ենք, այն սև մշակները, որոնք կրում են քարը, կիրը մի հոյակապ շինուածքի համար։

Եւ մենք շնորհակալ կը լինենք նրանցից։

Բայց չէ. Ատրպետը պնդում է իր «զուտ գիտական» դասախօսութեան վրա, և որքան աշխատում էք ցոյց տալ իր տեղը, նա դարձեալ «Ванька—встанька»-ի նման գլուխ է բարձրացնում։

Դա հին հայկական պալատական բանբերն են, որոնց «վերիդիբի» համար գլուխ էին ջարդում հայ նախարարները։

Այստեղ, կարծում եմ, ոչ այնքան հայ գիտութեան ադեպտն է մեղաւոր, որքան հայկական իրականութեան շուկան, ուր բոլորովին այլ պահանջ կայ, որից շլացած և շատ անգամ համեստ անպատրաստ մարդիկ վրա են պրծնում՝

— Համեցէք, լաւ տեսակինը ունեմ, գնեցէք։

Եւ երբ գտնվում է մէկը, որ տալիս է այդ ապրանքի իսկական գինը, արժէքը — մի շահի — ադեպտը կատաղում է և գոռում՝

— Բաշովը ոսկի արժէ, իսկ դուք շահի էք տալիս։

XXXIII

Ստիլը լինի դա գեղարուեստի ընդհանրապէս, թէ ճարտարապետութեան — բոլոր նրա առանձնայատկութիւնների միասնութիւն է, որի մէջ արտայայտվում է այս կամ այն ազգի ոգին և այս կամ այն ժամանակի՝ էպոխայի ճաշակը։

Ստիլը — այն իւղի շերտն է, որը դամարի նման անջնում է ջրի երեսի վրայով։

Եւ երբ դուք հայկական ստիլ, ճարտարապետութիւն էք ասում, հասկանում, դուք այդ պիտի ցոյց տաք, րէլիեֆ ցայտեցնէք, ինչպէս շտամպը սպիտակ ֆօնի վրա սև կոնտուրայով կերևայ։

Սա հայկական ճարտարապետութիւնը, ստիլն է։ Ես չեմ ուրանում, որ հայը ունեցել է իր մի տաշած քարը, իր մի կամարը ընդհանուր ճարտարապետութեան մէջ, իր մէկ հատ բեկորը. բայց ո՞ւր է այդ բեկորը, ցոյց տուէք։

Ահա այդ բանը, այդ բեկորը չը կար Ատրպետի հաւաքածուի մէջ։

Փնտռեցի և չը գտայ, և, կարծում եմ, բոլորը, որոնք այն գիշերը լսեցին հայ «գիտնական ճարտարապետին», չը գտան։

Ի՞նչն է հայկական ստիլը, ճարտարապետութիւնը. նա՞ արդեօք, որ ֆրանսիացի Օգիւստ Շուազի, ճանապարհների հաղորդակցութեան ինժեները, իր երկու «L'Asie Mineur et les Turcs en 1875» երկու գրքերի մէջ (որտեղից Ատրպետը ճաշել է Ա. Շուազիի «Պատմութիւն ճարտարապետութեան» երկու հատորը, չը կարողացայ գտնել...) ասել է (հայկական ճարտարապետութեան) «ներգործութիւնը չէ դադարում Սկանդինաւիայում։ Այս քանդակաւոր ոճը նօրմաններին միջոցով փոխադրվելով տարածվում է ովկիանոսի ափերը, որ ծաղկի ռօմանական, անգլիական, իրլանդական և նօրմանական որմնանկարների մէջ...

«Վերջապէս Իրլանդիայում այս որմնանկարների գործածական մանրամասնութիւնները ներկայացնում են հայկականի հետ մի այնպիսի համանմանութիւն, որ շատ վաղ ժամանակներից նկատված էր և միայն այս ընթացքով կարելի էր բացատրել առաջական այդ հեռաւոր շրջանի կապը»։

Ենթադրում եմ, որ այստեղ բոլորովին ոչինչ չէ ասված հայկական արխիտեկտուրայի համար, այլ միայն քանդակաւոր ոճի մասին. իսկ շատ տարբեր բաներ են քանդակ և ճարտարապետութիւն։

Վերջապէս Շուազիի վկայութիւնը բոլորովին չէ փրկում Ատրպետի կօմպիլյացիան։

Իսկ դուք ի՞նչ էք ասում, հայ գիտնական։

Ցոյց տուէք, բնագծեցէք հայկական ճարտարապետութիւնը մեզ, ինչպէս սև նկար սպիտակ ֆօնի վրա։

Ի՞նչն է հայկական ճարտարապետութիւնը, ստիլը։

XXXVI

Ատրպետը իմ «գծերս» համեմատութեան է դնում Սուվօրինի «փոքրիկ նամակների» հետ, անուանելով իմ «գծերը» à la Суворинъ.

Ի հարկէ, եթէ նա իմ «գծերը» տաղանդի տեսակէտից համեմատութեան տակ է դնում Սուվօրինի «փոքրիկ նամակների» հետ՝ դա ինձ հաճելի կօմպլիմենտ է, որովհետև Սուվօրինը մեծ հրապարակախօսական-գրական տաղանդ է, որը ի հարկէ շատ կասկածելի է, քանի որ ինքը իբրև գրող հեգնում է իմ ինքնահնար դարձուածքները, և ինքը՝ Ատրպետը երևի միշտ գրում է «ընդունված ձևերով», իսկ եթէ իմ «գծերը» համեմատութեան է դնում Սուվօրինի հրապարակախօսութեան ոգու հետ, այդ դէպքում, պէտք է ասեմ, ողորմելի սրախօսութիւն է անում։

Միւս նրա ողորմելի սրախօսութիւնը այն ենթադրութիւնն է, որ ես գրում եմ և, ինչպէս ինքն է ասում, «խծբծում» եմ (երևի ոչ «սովորական ընդունված ձևով» գրում), որ գործ ածեմ իմ գիտեցած ռուսերէն առածը։

Սա արդէն հայկական սրախօսութիւն է և, ինչպէս ընդունված է, «գրաբար» սրախօսութիւն է։

Իսկ իմ ասած խօսքերը ինձ վերադարձնել նոյն իմաստով ինձ յիշեցնում է երեխայի բարկութիւնը, որին ասում են՝ «ты дуракъ».

— Нѣтъ, ты дулакъ.

Ատրպետը, իմանալով որ ամբոխի մէջ նոր սերնդականները համակրանք չեն վայելում, և քանի որ ինչ «мерзость» ասէք անտեղի վերագրում են նրանց, նոյնիսկ հայատեացութիւն, իմ ռեցենզիան գտնում է բռնված նոյն հովերով, մինչդեռ ինքը Ատրպետը շտապում է նոյն նոր սերնդին կօմպլիմենտ անել, իմ աչքը կոխելով իր 170 կտոր գրած վէպեր և հետազօտութիւնները, որոնց մէջ ինքը նկատված է միջազգային մտքերի արծարծող։

Դա գեղեցիկ չէ։

Բայց գիտէ՞ արդեօք ինքը Ատրպետը, որ ես սիրում եմ, անօրինակ սիրում եմ հայութիւնը, սկսած հէնց նոյն հայկական ճարտարապետութիւնից, որը ինքը այնքան վանդալական կոպտութեամբ մարթեց։

Յակովբ Գենջեան

Կ. Հ. ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ԵՒ ՎԱՐԺՈՒՀԻՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

Չորեքշաբթի, յունիսի 16-ին, Կ. Հ. Բ. Ընկ. Ղարաջեան դահլիճում կայացաւ Հայ Ուսուցչ. Միութեան անդամների ընդհանուր ժողովը։

Ընդհանուր ժողովի նախագահ ընտրելու միջոցին գաւառական մի քանի ուսուցիչներ միջանկեալ հարց են բարձրացնում իրանց շահերի թերի պաշտպանութեան մասին, համեմատած քաղաքի արտօնեալ պաշտօնակիցների նախանձելի դրութեան հետ։

Ապա գաղտնի քուէարկութեամբ 20 ձայնով նախագահ է ընտրվում Ստ. Լիսիցեան, որ առարկում է, թէ ոչ մի անտօգօնիզմի մասին գաւառական և քաղաքաբնակ ուսուցիչների իրաւական կացութեան մէջ չէ կարող խօսք լինել։ Քարտուղարութեան համար առաջարկվում է Մելոյեան։

Միութեան կենտրօնական վարչութեան քարտուղարը կարդաց վարչութեան գործունէութեան տեղեկագիրը, որի առթիւ Իս. Յարութիւնեան նկատում է, թէ վարչութիւնը պարտաւոր էր նախկին երկու տարիների նման տեղեկագիրը տպագրել «Նոր-Դպրոց» ամսագրի վերջին մայիսեան համարում՝ Միութեան անդամների հիմնական ծանօթութեան համար։

Տեղեկագրի մէջ յայտնված է, որ վարչութիւնը ունեցել է ընդամենը 35 նիստ, կազմել է ամառային բիւրօ՝ ուսուցչացուների վերաբերութեամբ դիմող հոգաբարձուների հետ պայմանաւորվելու նպատակով. դժբաղդաբար զանազան արգելարիթ հանգամանքների շնորհիւ բիւրօյի նախագահ Աւետեան անգործունէութեան է մատնել բիւրօյին, կազմակերպել է փորձնական դասեր, որոնց նկատմամբ վարչութիւնը վերջում թերել է յոռետես վերաբերմունքի, նաև մանկական ցերեկոյթներ և այլն։

Դրամական հաշիւը պատկերանում է այսպէս. ամբողջ մուտք՝ 1915 ր. 37 կ., ելքը՝ 1911 ր. 50 կ., պատրաստի մնացորդ 3 ր. 87 կ.։

Խանդջեան դատապարտում և մեղադրում է ամառային բիւրօյի այն գործունէութեան երևոյթը և պատճառ եղողներին, որի պատճառով անցեալ տարի այնպիսի անորմալ կացութիւն ստեղծվեց ուսուցիչներ վարձելու պարագային։

Ընդհանուր ժողովը բաւականանում է նախագահի յայտարարութեամբ, թէ Աւետեանի վարմունքը եղել է անիրաւացի, որի առթիւ էլ նա արդարացիօրէն յանդիմանութիւն է ստացել վարչութիւնից։ Աբովեան խնդրում է կցել, որ յանդիմանութիւնը ուղղված է եղել նաև բիւրօյի բոլոր անդամներին։

Այնուհետև քննութեան խնդիր է դառնում տեղեկագրի այն կէտը, որ խօսում է «Նոր-Դպրոցը» ամսաթերթ կամ շաբաթաթերթ պահելու մասին, որի վերջնական լուծումը անցեալ ընդհանուր ժողովից յետաձգվել է այսօրվան, երբ պարզաբանվելու են և գաւառական ուսուցիչները։

Խմբագրական կազմից Իս. Յարութիւնեան, Դր. Վարդանեան և Ս. Աբովեան ունեն տարբեր տեսակէտներ. առաջինը երկար պատճառաբանից իր շարժառիթները և կարծիքները յօգուտ մանկավարժական ամսաթերթի գոյութեան. մինչդեռ երկրորդը ջատագովում է շաբաթաթերթի հրատարակութեան անհրաժեշտութիւնը ուսուցիչների զուտ տնտեսական ու իրաւական պահանջմունքներով և լաւագոյն կազմակերպութեան տենդենցներով։ Իսկ Աբովեան կողմնակից է միջին ճանապարհ ընտրելու, այսինքն երկշաբաթաթերթ ունենալու։

Գաւառական ուսուցիչների աշխարհահայեացքներին իրազեկ լինելուց յետոյ էլ ընդհանուր ժողովը չը յանգեց որևէ դրական որոշման, այլ հարցը, առանց քուէարկութեան, յետոյ, յետաձգվեց հետևեալ օրվան։

Ս. Ե.

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Կարս, 14 յունիսի

Կիւրակի երեկոյեան ճանապարհ է գնում կառապան Մօսլեմկինը, բայց քաղաքից դուրս աւազակներից սպանվում է։ Սպանութեան պատճառները անյայտ են։ Խիստ միջոցներ են ձեռք առնված ոճրագործներին բռնելու համար։

Այսօր վերադարձան քաղաքային դպրոցի V բաժանմունքի աշակերտները, որոնք էքսկուրսիա էին գնացել Թիֆլիս և Մցխէթ։

Խօլերան դեռ չը տարածվելու համար միջոցներ են ձեռք առնված։

Շաւարշ

Բաթում, 14 յունիսի

Երէկ մեր եկեղեցու ծխ. հոգաբարձութեան հրաւէրով ծխ. ընդհ. ժողով էր հրաւիրված հոգաբարձութեան կազմից հեռացող երկու անդամի և երեքամեայ նոր ընտրութիւններ կայացնելու նպատակով։ Հաւաքված էին մօտ 40 ծխական։ Կանոնադրութեան նայած՝ ժողովը, երկրորդ անգամ լինելով, կարող էր ընտրութիւններ կատարել, սակայն ի նկատի առնելով այն հանգամանքը որ եկեղեցու և դպրոցի նիւթական վիճակը գնալով շատ աւելի ծանրանում է, պարտքերն աւելանում են և ծանր պատասխանատուութեան առաջ են կանգնում, ժողովը, ընդունելով նախագահ հ. Մելեանի առաջարկը, կարևոր համարեց մի շաբաթով յետաձգել ընտրութիւնները և ժողովի կողմից յատուկ կոչով դիմել Բաթումի հայ համայնքին և, կացութեան լրջութիւնը մատնանշելով, խնդրել առաջիկայ կիրակի օրը գալ ընդհանուր ժողովի։ Անմիջապէս խմբագրվեց և ժողովի հրաւէրը։

Այս միջոցին դիմելը ինքնին շատ պերճախօս կերպով պատկերացնում է Բաթումի հայ համայնքի բարոյական պարտաճանաչութեան աստիճանը։ Ոչ դպրոցով, ոչ եկեղեցով, ոչ Բարեգործական Ընկերութեամբ ու ոչ որևէ կուլտուրական գործով ու խնդրով հետաքրքրվում է Բաթումի հայ համայնքը։ Պարապ, անգործ նստելը կամ այգում զբօսնելը, անմիտ դատարկախօսութիւնները, կաթնատուն ու սրճատուն լցնելը նա շատ աւելի է սիրում, քան իր եկեղեցին, իր դպրոցը, իր կեանքի կուլտուրական խնդիրները։

Եկեղեցին դեռ իր շինութեան օրից պարտքեր ունի վճարելու, եկեղեցու աղքատ սպասաւորներն ու պաշտօնեաները տարիներով չը ստացված ռոճիկներ ունեն. ծխական դպրոցի պարտքերը՝ առևտրական բանկային տեղիս բաժանմունքին հետզհետէ աճում են, ուսուցիչ-ուսուցչուհիները ռոճիկներ չեն ստացած, վիճակներն անորոշ՝ ընկած են խղճուկ վիճակի մէջ, Բարեգործական Ընկերութեան ժողովները չեն կայանում, վարչութեան անդամները ցրված-հեռացած, այնպէս որ տեղական այդ վարչութիւնը համարձակ կարելի է լուծված համարել։ Եւ այս ամենը շատ փառաւոր կերպով գալիս է աշխարհի առաջ ցոյց տալու, թէ ինչ բան է Բաթումի հայ հասարակութիւնը։

Կան մարդիկ, որոնք խօսելու ժամանակ կը դիմեն իրանց արդարացնելու դատարկ պատճառներին՝ «ովքե՞ր են ժողովի եկողները. չենք կարող թայֆայականների հետ ժողովի մասնակցել. մենք պատիւ չունենք անամօթների ձեռք տալու. ի՞նչ արժէք ունի մեր գալը, երբ ընտրողն էլ, վճռողն էլ, խօսողն էլ յայտնի պրօֆի մարդիկ են և այլն»։ Սակայն անարժէք պատճառանքներ են այդ ամենը։ Իրականութիւնն այն է, որ սրտի, մտքի մարդիկ չունենք, որ եկեղեցու, դպրոցի արժէքը հասկացող, նրանց պայծառութեան համար ջանք ու խիղճ գործադրողներ չունենք, որ կուլտուրական ազգ չենք. կեր ու խումի, խաղ ու զգայական հաճոյքի, մեղկ ու թոյլ կենցաղի, դատարկախօսութեան, անձնական փորի ու կաշուի մարդիկ ենք և ոչ աւելի։

Բաթումի հայ եկեղեցին, դպրոցը և այլ կուլտուրական հաստատութիւնները վտանգի առիթն են ոչ թէ այն պատճառով, որ քաղաքը նիւթական նեղ դրութեան մէջ է, ոչ, ոչ, հազար անգամ ոչ, այլ որ կազմակերպական ձեռներէցութիւնը պակասում է, համայնական հոգին տկարացած է, նոր տիպի գործիչները դիմազուրկ, խակ, անսկզբունք, անիդէալ կամ թայֆայական ու անձնական խղճուկ շահերի հետապնդողներ են։

Սպասենք յաջորդ կիրակի օրվան։ **

Նոր Բայազէտ, 11 յունիսի

Սրանից 7—8 տարի առաջ, երբ Խորէն վարդ. Մուրադբէգեան այստեղ գործակալ էր, ձեռնարկվեց եկեղեցու շինութեան գործին և 3—4 տարվայ ընթացքում աւարտվեց կառուցումը։ Եկեղեցու շէնքը, որ մի վեթխարի շինութիւն է՝ գոնէ մեր քաղաքի համար, մեզանում մի քանի տասնեակ հազարով վերջացաւ։ Ժողովուրդը, բացի իր ֆիզիքական աշխատանքից, թափեց նոյնպէս իր դրամական նուէրները. բոլորը անխտիր, նոյնիսկ կանայք *), իրանց մասնակցութիւնն ունեցան եկեղեցու կառուցման գործին՝ ով ինչքան կարող էր։ Հարուստը իր փողով, միւսները իրանց սայլերով, մնացածները իրանց թիկունքով գրոհ տուին և մի կարճ ժամանակում (ընդամենը 3 տարի) կանգնեցրին ս. Աստուածածին մայր եկեղեցին։

Խրախուսված այդ հանգամանքից՝ խնդիր ծագեց նաև հայոց ծխական դպրոցի համար նոր շինութիւն կառուցանելու մասին։ Հին շինութիւնը խարխուլ է և նեղ. բազմաթիւ երեխաներ դուրս են մնում, պէտք էր շէնքը ընդարձակել, մանաւանդ որ դպրոցի հին շինութիւնը առողջական տեսակէտից անբաւարար էր։ Եւ ահա Խորէն վարդ. սկսեց գործը. նա գնալով Երևան յատակագիծ բերեց ինժեներից մօտ 25—30,000 ր. ծրագրով. ժողովուրդը այդ դէպքից մի փոքր տատանվեց, բայց Խորէն վարդապետի յորդորանքով սիրտ առաւ, մանաւանդ որ գործակալը խօսք տուեց, թէ ինչպէս շինել է եկեղեցին, նոյնպէս և կարող է աւարտել դպրոցի շէնքը։

Սկսվեց գործը. դպրոցի շէնքը երկու բաժանմունք ունի։ Տղայոց մասը առանձին, իսկ աղջկանցը՝ առանձին։ Վերջինիս կառուցումը յանձն առաւ տեղացի դրամատէր Հ. Խաչատրեան, իսկ միւս մասը պէտք է կառուցվէր ժողովրդի օժանդակութեամբ և ջանքերով։ Ժողովներ տեղի ունեցան, նուէրներ ստորագրվեցին, յանձնաժողով ընտրվեց՝ դպրոցի կառուցման վրա հսկելու։ Գործի սկզբին մի փոքր մաս վճարեցին նուիրատուները, շէնքի կառուցումը բարձ-

*) Մի քանի յատուկ յանձնաժողովներ շրջելով բնակիչների տներում նուէրները գանձեցին նաև կանանց շրջաններում, որոնք իրանց «հոգեպահուստները» հանելով կապոցներից զցեցին եկեղեցու կառուցման գանձանակը։ Փ.

րացաւ 2—3 ամսին։ Ակսեցին նորից գոնձել նուէրներ. մարդիկ խոյս տուեցին, պատճառաբանելով թէ «այս-ինչը չէ տուել, թող իր խոստացածը տայ, մենք էլ տանք»։ Միւսները իրանց հերթին նոյն պատրուակը բռնելով վլացան փող տալ, խոստումները կատարել։ Յանկարծ թողեց պաշտօնը նաև Խորէն վարդապետը, և ահա դպրոցի կառուցումը մնաց կիսատ, գործը կանգ առաւ բոլորովին, սկսած անցեալ 1909 թուից։

Ժողովրդի մի մասը, որի սրտին մօտ է կրթական գործը, ցաւ է զգում, որ դպրոցի շէնքը կիսատ է մնում, գուցէ երկար տարիներ դեռ ևս մնայ երեսի վրա, քանի որ մեր քաղաքացիք չեն էլ մտածում շարունակելու կառուցման գործը։ Չէ՞ որ եկեղեցու շինութեան վրա իրանք իրանց թիկունքով քար էին կրում, հող քանդում, հիմքը փորում և միջոց հայթայթում։ Չէ՞ որ դպրոցը նոյնպէս մի ազգային հիմնարկութիւն է, մի կրթական տաճար, ուր մարդիկ դաստիարակվում զարգանում են։

Որեմն եկեղեցու կառուցման նման միահամուռ ջանքերով պէտք է սկսել նաև դպրոցի կառուցումը։ Թէ չէ՝ եկեղեցին շինելով՝ թերատ կը թողնենք դպրոցի շէնքը. այդ դէպքում «տիրացու ժողովուրդ» կը մնանք և ուրիշ ոչինչ։ Ցարո

—

Ալէքսանդրոպօլ, 14 յունիսի

Այսօր հողին յանձնվեց Նիկողայոս Կարապետեանի մարմինը։ Հանգուցեալը յայտնի հասարակական գործիչներից մէկն էր. նա քաղաքիս յայտնի ձայնաւորներից մէկն էր. վերջին տարիներս վարում էր քաղաքային վարչութեան անդամի պաշտօնը։ Մ. Տարախչեան

—

Բագա գիւղ (Գանձակի գ.), 8 յունիսի

Մայիսի 30-ին, առաւօտեան ժամը 4-ին, երկար ուղտումներից յետոյ, կարկտահար եղան թշուառ Բաղայի այգիները և Սանգար կոչված աշնանացան ցորենի արտերը։ Թալանված և աւերված բաղացու մի տարվայ աշխատանքն ու յոյսը նորից խորտակվեց։ Մ. քհ. Ստեփաննոսեան

—

Ճամբարակ գ. (Շամշադ. գ.), 8 յուն.

Շամշադինի լեռնային գիւղերից ամենաբարձրը Ճամբարակ գիւղն է, որն ունի մօտ 8000 տուն։ Ես գոնէ չեմ յիշում մի այնպիսի բարեյաջող տարի, որ գիւղացիների հացը առել մինչև նորը, և այդ պատճառով իրանց աշխատանքի մեծագոյն մասը միշտ ծախսում են ամենաանհրաժեշտ ուտելիքի՝ հացի վրա։ Այդ վերագրվում է մասամբ հողի սակաւութեան, մասամբ էլ տեղի անբերրիութեան։ Աշնանացանը տեւում է 11 ամիս, նոյնիսկ 1 տարի, հաշւած ցանած օրից մինչև հունձը։ Այս տարվայ բերքը լաւ է երևում. բայց մի՞թէ կարելի է յուսալ, որ այսպիսի անվստահելի տարվայ մէջ կարող է պատահարներից ազատ մնալ, քանի որ առանց փոթորիկների օր չէ անցնում։ Գիւղացիք փոխանակ մի խելացի ու օգտակար միջոցի դիմելու, իրանց հողերը ընդարձակելու կամ պարարտացման մասին հոգ տանելու՝ դիմում են ներկայ պայմաններում անմիտ միջոցների։

Անցեալ կիրակի կատարեցին ցասման պատարագ ըստ սովորութեան, բայց կատարեցին և մի տարօրինակ գործ, այն է՝ Նոր-Բայազէտի գաւառից, մի գիտնական տէր-տէրից թիլիսմաթղթեր են բերել և այդ հրաշագործ թղթերը իմ ներկայութեամբ մի խումբ անձնաւորութիւններ տարան իրանց հողերի 4 սահմաններում թաղեցին և այդպիսով «կապեցին կարկտաբեր երկինքը»...

Մեզանում օրվայ հրատապ հարցը գիւղի շուկան լայնացնելն է, որ բաւարարութիւն չէ տալիս առևտրականներին ու արհեստաւորներին։ Այս շահաւէտ աղբիւրը՞ ամարային 3 ամիսներում տալիս է գիւղին նպաստ առնուազն 1800 ր., բայց ցաւալին այն է, որ քայքայվելու վրա է. եթէ գիւղացիք լուրջ չը մտածեն այս մասին, անտարակոյս հարևան մօլօկանները կը ձեռնարկեն իրանց բազարի շինութեան և հաքերը կը զրկվեն ընդմիշտ։

Տեղացի Գ. Սաղումեանը մի տարուց աւել է՝ ինչ-որ համախօսական է պատրաստել գիւղում ծխ. դպրոց բանալու մասին, սակայն ստորագրող չը կայ։ Յոյս դնել թլիսմաներ պատրաստող ու երկինքը կարկտից կապող ծերերի վրա՝ ապարդիւն է, սակայն հրաւիրում եմ երիտասարդ ույժերին և նորընտիր տանուտէր Ղազարեանցին բանալ միդասեան ծխական դպրոց, իսկ դպրոցի ապահովութեանը յատկացնել շուկայի դրամից. կան և զանազան աղբիւրներ, որոնցից կարող է օգտվել դպրոցը։ Դիտող

ԱՄԱՐԱՅԻՆ ԿԱԹՆԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

—

Մեծ-Ղարաքիլիսա, 14 յունիսի

Կիրակի, տեղիս ծխական դպրոցում բացվեցին կաթնատնտեսական կուրսերը։ Ներկայ էին հասարակութեան գիտակից անդամները։

Կուրսերի ղեկավար Ա. Քալանթարը բացատրեց այդ տեսակ գիւղատնտեսական հիմնարկութիւնների անմիջական նպատակը և տուած օգուտները։ Նա յայտնեց, որ կուրսերում կաթնատնտեսական պարապմունքները տարվելու են աւելի լայն ծրագրով, քան անցեալ տարի։ Տեսական մասը սիստեմատիկ կերպով անցնելու է պ. Թամամչեանը, իսկ գործնական մասը՝ ուսուցիչ Դիլանեանը, որը երկար տարիների ընթացքում ուսումնասիրել է կաթնատնտեսութիւնը։ Բացի դրանից, ցանկացողներին որոշ չափով ծանօթացնելու են կողովագործութեան, կօշկակարութեան և այլ արհեստների հետ։ Յարգելի դասախօսը կոչ արեց հասարակութեան ընդունել սրանց այդ գործը և աշխատել բաւականաչափ պրակտիկանտներ ուղարկելու դասընթացքները։

Կանոնաւոր պարապմունքները սկսվելու են ամսիս 15-ից։ Եկւորների համար յատկացված է հանրակացարան։

Այդ փոքրիկ բացատրութիւնից յետոյ սկսվեց Հայ Դիւղաս. եւ Տնտեսագ. Ընկ. տեղւոյ ճիւղի պաշտօնական նիստը։

Նախագահ ընտրվեց Ա. Քալանթար, քարտուղար՝ Դիլանեան։

Նախագահը ժողովը բաց է անում մի ընդարձակ ճառով և երկար կանգ է առնում ռացիօնալ գիւղատնտեսական զարգացման պայմանների վրա։

Գիւղական մասսայի տնտեսութեան հիմնաքարը կազմում է գիւղատնտեսութիւնը իր բազմաթիւ արդիւնաւէտ ճիւղերով, որի առաջադիմութիւնից է կախված մեր գիւղացիութեան բարեկեցիկ կեանքը և կուլտուրական աստիճանը։

Մեր երկիրը, շնորհիւ բազմաթիւ աննըպաստ պայմանների և ագիտութեան, շատ յետ է մնացել անտեսապէս բարձր երկրներից։

Մեր գիւղացին իր տնտեսութեան մէջ գործ է դնում այն գործիքները և մշակման եղանակները, որոնց՝ եւրոպական գիւղացին 150 տարուց աւելի է որ յաւիտեան մնաս բարև է ասել։

Հայ գիւղացին նոյնիսկ չափազանց յետ է մնացել իր դրացի գերմանացի, ռուս գաղթականներից, որոնք, 25—30 տարիներ առաջ հաստատվելով մեր երկրում, հսկայական քայլերով բարձրացրին գիւղատնտեսութեան զանազան ճիւղերը և ներկայումս մի Վօրօնցօվկա գիւղ տարեկան 20 հազար պոտից աւելի շվեյցարական պանիր է շուկայ հանում։ Այն ինչ՝ մեր գիւղայիութիւնը, իր տնտեսութիւնը կանոնաւոր հիմքերի վրա դնելու համար, ոչ մի փորձ չէ անում։

Դասախօսը առաջարկում է վերակենդանացնել գիւղատնտեսական տեղիս ճիւղը և համախմբվելով նրա շուրջը նպաստել մեր շրջանի գիւղատնտեսական կեանքի առաջադիմութեանը։ Բացատրում է գիւղատնտեսական դպրոցական փորձադաշտի և ցուցադաշտի նշանակութիւնը։

Նախագահի բովանդակալից ճառը արժանանում է ծափահարութեան։

Դիլանեանը շեշտում է մի քանի բնորոշ օրինակներով և թւերով՝ մեր ժողովրդի յետամնացութիւնը և յայտնում է իր պատրաստակամութիւնը օգտակար լինելու տեղական հասարակութեան հետաքրքրվող մասին։

Ժողովը երկար խորհրդակցելուց յետոյ ցանկութիւն է յայտնում կրկին վերակազմել և հաստատ հիմքերի վրա դնել գիւղատնտեսական ճիւղը, ունենալ մօտիկ ապագայում մի մասնագէտ ինստրուկտօր, վարելու ճիւղի գործերը և ձեռնարկելու մի քանի գիւղատնտեսական փորձերի։

Նախագահը մի քանի զգացված խօսքերով նիստը փակում է։

Երեկոյեան ժամը 7-ին կայացաւ մի փոքր շրջանում, դարձեալ նոյն հարցերի մասին, խորհրդակցութիւն։ Հասարակութեան ներկայացուցիչները ապագայ դպրոցի և փորձադաշտի համար խոստացան հողեր յատկացնել։

Նիստը փակվեց ժամը 9 ին։ Հանդիսականները շնորհակալութիւն յայտնելով Ա. Քալանթարին ցրվեցին։ Մ. Ղ.

ՈՐՆ Է ՈՒՂԻՂ ՃԱՆԱՊԱՐՀԸ

—

Ուսումնական տարին վերջացաւ և հրապարակի վրա կրկին դրվեց դպրոցական հարցը։ Տպագրվում են բազմաթիւ յայտարարութիւններ հոգաբարձութիւնների կողմից, որոնք ուսուցիչներ են որոնում, արձակում են ուսուցիչներին, և սրանք յուսահատական ապարդիւն աղաղակներ են արձակում իրանց իրաւունքները պաշտպանելու համար, սակայն յաղթվում են հզօր հոգաբարձուներից...

Հարց է ծագում՝ մինչև երբ շարունակել այս անօրմալ դրութիւնը և դպրոցական ներկայ ռէժիմը—շուտ-շուտ փոխել ուսուցիչներին,—օգտաւէ՞տ է դպրոցի համար թէ՞ վնասակար։

Մենք, հայերս, առհասարակ ձգտում ենք եւրոպական կուլտուրային և ուզում ենք ամեն բան լուսաւոր ազգերից օրինակ առնել։ Տարաբաղդաբար դպրոցական գործում Եւրոպայից յետ ենք մնացել և եթէ ցանկանում ենք, որ մեր դպրոցները կանոնաւորվեն, մենք էլ պէտք է հետևենք լուսաւոր երկրներին։

Մեզ մօտ ամեն մի գիւղ, ամեն մի քաղաք իրաւունք ունի ինքնակամ ուսուցիչ հրաւիրել և արձակել։ Ուսուցիչներ վարձվում են մի տարով, որից յետոյ հոգաբարձութիւնն իրաւունք ունի արձակելու նրանց։

Այսպիսի կարգը գոյութիւն չունի ոչ Ռուսաստանում և ոչ եւրոպական որևէ երկրում։ Կայ մի իշխանութիւն, որ նշանակում է ուսուցիչներին, առաջ է քաշում, պարգևատրում կամ պատժում։

Անհրաժեշտ է մեզանում էլ ստեղծել մի մարմին, կազմված ժողովրդի ընտրովի ներկայացուցիչներից, որը պէտք է վարէ դպրոցական գործն այն սկզբունքներով, որպէս գոյութիւն ունի Եւրոպայում։ Դա պէտք է նշանակէ և արձակէ ուսուցիչներին, և նրան պէտք է հպատակվեն թէ հոգաբարձուները և թէ ուսուցիչները։

Այդպիսի մի մարմին կազմակերպվեց 2 տարի առաջ Թիֆլիսում և կոչվում է թեմական ուսումնարանական խորհուրդ, սակայն նրա իրաւունքները շատ սահմանափակ են, և անկարող է նա իր ներկայ իրաւունքներով աչքի ընկնող գործ կատարել։ Գլխաւոր իրաւունքները հոգաբարձութիւնների ձեռքումն են. նրանք են ուսուցչի բաղդը վճռում։

Հոգաբարձուներից պէտք է առնել ուսուցիչ հրաւիրելու, արձակելու իրաւունքը և այդ վերապահել բացառապէս թեմ. ուսումնարանական խորհուրդներին։ Ամեն մի թեմում պէտք է լինի թեմական ուսումնարանական խորհուրդ՝ կազմված ժողովրդի ընտրովի բարձրագոյն կրթութեամբ ներկայացուցիչներից՝ թեմ. առաջնորդի նախագահութեամբ։

Բացի սրանից՝ անհրաժեշտ է էջմիածնում սահմանել կենտրոնական ուսումնարանական խորհուրդ՝ բաղկացած ազգի աշխարհական և հոգևորական ընտրովի ներկայացուցիչներից, որին պէտք է հպատակվեն թեմական դպրոցական խորհուրդները։ Այսպիսով թեմական ուսումնարանական խորհուրդները նման կը լինեն շրջանային դիրեկցիաներին, իսկ կենտրոնական խորհուրդը՝ կենտրոնական կառավարութեան։

Իսկ հոգաբարձուներին պէտք է տալ աւատ իրաւունքներ տնտեսական մասը կառավարելու։ Թող ծաղկեցնեն դպրոցներ, աւելացնեն դասարաններ, ապահովեն ուսումնարաններ, և եթէ նրանք այդ կատարեն՝ այդքանից էլ ազգը շատ շնորհակալ կը լինի։ Միայն թէ ուսումնական գործում նրանք ոչ մի ձայն չը պէտք է ունենան և չը պէտք է համարվեն ուսուցչի իշխանաւորներ։

Միայն այս ձևով կարելի է դպրոցական գործը բարեկարգել, ստեղծել ուսուցիչների համար չը ճնշող պայմաններ։ Յիրաւի, ինչ է ապացուցանում մեր դպրոցական կեանքի 50 տարվայ անցեալ պատմութիւնը, ինչ պայմանների մէջ է դրված հայ ուսուցիչը։

Մի «դուքնի աշկերտ» 10—15 տարի «խազէինին» ծառայելով՝ սկսելով ծառայութիւն ամսական 2 րուբլի ռոճիկով, 10—15 տարուց յետոյ ստանում է 70—100 ր.։ Մի գրագիր մտնելով պետական ծառայութեան մէջ և սկսելով ծառայութիւն ամսական 8 ր. ռոճիկով՝ 10—15 տարուց յետոյ դառնում է աչքի ընկնող չինովնիկ։ 15 տարեկան բանուորը մտնելով գործարան՝ որոշ ժամանակից յետոյ ստանում է այնքան ռոճիկ, որ շատ տարբերվում է սկզբի ռոճիկից։

Այսպէս է ժողովրդի բոլոր դասակարգերի մէջ։ Միշտ առաջ գնալ և բարձրանալ։ Սարսափելի կը լինի մարդկանց վիճակը, եթէ նրանք ամենքն ունենային նոյն եկամուտները, ինչպէս ջահել ժամանակ։ Ամուսնացած բազմանդամ ընտանիքի տէր մարդն անկարող է ապրել այն ռոճիկով, որով կարող է ապրել ամուրին։

Առաջադիմութիւնը հայ ուսուցչի համար գոյութիւն չունի։ 15—20 տարի ծառայած ուսուցիչը նոյնքան է ստանում, որքան սկսնակը։ Նա չէ կարող առաջ գնալ, որովհետև չը կայ մի մարմին, որ նրան առաջ քաշէ։ Ամեն քաղաք, ամեն գիւղ ունենալով առանձին ինքնավարութիւններ՝ նրանք հրաւիրում են իրանց ծանօթներին, բարեկամներին։ Եւ վայ տարել է այն ուսուցչին, որ չունի շատ ծանօթներ։ Այդպիսին դատապարտված է պարապութեան, թէկուզ ծառայած լինի 20 տարի։ Ծառայութիւնը մեզ մօտ բոլորովին չէ գնահատվում։

Նիւթական զրկանքներից աւելի սարսափելի է հայ ուսուցչի թափառական կեանքը։ Մեր ուսուցիչները համարեա ամեն տարի փոխվում են։ Քանի ուսուցիչն ամուրի է, թափառական կեանքն այնքան էլ նրան չէ ճնշում. այդ նրան նոյնիսկ զբաւում է. բայց նա ամուսնանալ, ունենալ 4—5 երեխայ, ինչ անէ խեղճը, երեխաներին ինչպէս մոռ ածէ հետը և ինչպէս կրթէ, քանի որ մի տեղում չեն թողնում որ ապրի։

Եւ ահա, տեսնելով դպրոցական կեանքի այսպիսի ցաւալի կազմակերպութիւնը, հայ ուսուցիչն անդադար մտածում է գտնել մի ուրիշ պաշտօն, որպէսզի վերջ դնի իր ընտանեկան թափառական կեանքին։

Տարիներ անցնում են. ուսուցիչը հասակ է առնում։ Ահա մազերը շուտով կը սպիտակեն։ Պէտք է աշխատել շուտով ուրիշ պարապմունք գտնել, որովհետև 15—20 տարի ծառայածներին մեզ մօտ համարում են «փտած», նրան այլ ևս չեն վարձի, և պարապ կը մնայ։ Մեր ուսուցիչները համարեա թէ բոլորը երիտասարդներ են. ծերեր շատ քիչ կան։

Եւ հայ ուսուցիչը, մաշելով իր երիտասարդական կեանքը, հեռանում է ասպարէզից, անիծելով իր ճակատագիրը, որ նա՝ պատանեկութեան ժամանակ ոգևորված ժողովրդին ծառայելու իղձերով՝ նուիրեց իրան ժողովրդին ծառայելու գործին. իսկ այսօր ասում են նրան. «Գնա, կորիր, դու անպէտք ես»...

Այսպիսի դրութիւնը հետևանք է հոգաբարձական ռէժիմի։ Ուսուցիչ արձակելու կամ հրաւիրելու հարցում մեծ դեր չեն խաղում ուսուցչի փորձառութիւնը, նրա անցեալ ծառայութիւնը, ընդունակութիւնը, այլ բարեկամութիւն, անձնական հաշիւներ, կիրք, կապրիզ, կուսակցական մրցումներ։ Եղել են դէպքեր, երբ ուսումնարանական իշխանութեան ներկայացուցիչը շնորհակալութիւն է յայտնել ուսուցչին արդիւնաւոր պարապմունքի համար, սակայն հոգաբարձուն արձակել է նրան՝ որպէս «անընդունակ»...

Եւ ահա հոգաբարձուների իրաւունքները վերապահելով թեմական դպրոցական խորհուրդներին, մենք կը տանք դպրոցներին կանոնաւոր ընթացք։ Ուսուցիչները չեն հալածվի, չեն թափառի, մի տեղ կը մնան 5—10 տարի, որ օգտաւէտ է թէ իրանց և թէ դպրոցներին։ Ամեն տարի ուսուցիչ փոխելը մեծ չարիք է դպրոցներին։ Ուսուցիչները ծառայութեան մէջ կառաջադիմեն, քանի որ խորհուրդը, ղեկավարվելով ընդհանուր օրէնքներով, սկսնակներին կուղարկէ գիւղեր, ապա կը տեղափոխէ քաղաքներ. ուսուցչութիւնից յետոյ կը տայ աւագութիւն։ Մի ինստիտուտ աւարտած, որքան էլ ընդունակ լինի, մի անգամից տեսուչ չի դառնայ. նրան առաջ տալիս են օգնականի, յետոյ ուսուցչի, ապա երկար տարիներից յետոյ՝ տեսչի պաշտօնը, մինչդեռ մեզանում մի նորաւարտ յաճախ դառնում է ուղղակի աւագ-ուսուցիչ։

Ահա այս է ուղիղ, իսկական ճանապարհը։ Որքան էլ յորդորներ կարդաք, քարոզէք, հոգաբարձուներին անկարելի է ուղղել, և բոլոր ջանքերն ի զուր կանցնեն։ [illegible]՝ պատմութիւնը։ Ուսուցիչներ նշանակելու իրաւունքը պէտք է տրվի թեմական ուսումնարանական խորհուրդներին։

Ուրիշ ելք չը կայ։

Սղնախ — Ց. Գրիգորեան

ԵՐԵՒԱՆԻ ԹԵՄԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ*)

—

Մայիսի 29-ին, երեկոյեան ժամը 6-ին, բացվեց 5-րդ նիստը նախագահութեամբ Խորէն վ. Մուրադբէգեանի և ատենապետութեամբ Գ. Տէր-Խաչատրեանցի. ներկայ էին 65 պատգամաւորներ։

Ժողովը քննութեան առաւ թեմ. խորհրդի վերամշակած «ծխական կանոնադրութիւնը» զբաղվելով նրա յօդուածային ընթերցանութեամբ։ Զուգընթացաբար կարդացվեց պատգամաւորական ժողովի կողմից ընտրված վարչական-կազմակերպչական յանձնաժողովի զեկուցումը։ Ծխ. կանոնադրութեան 13-րդ յօդուածի նկատմամբ ժողովը հետևեալ փոփոխութիւնն է ընդունում. «Առաջին անգամ հրաւիրված ծխ. ժողովը իրաւական համարել, երբ ներկայ են ժողովի հրաւիրված ծխականների կիսից աւելին»։ 22-րդ յօդուածի նկատմամբ՝ «Անկարգապահ ժողովականին զրկել ձայնից և ժողովից հեռացնել ժողովի համաձայնութեամբ»։ 24-րդ յօդուածից դուրս հանվեց հետևեալ պարբերութիւնը. «Բացի յատկապէս յիշված դէպքերից»։

Ատենապետական աթոռը գրաւեց փոխատենապետ Ս. Տիգրանեան։

Ս. Տէր-Մարտիրոսեանը ծխ. կանոնադրութեան 43-րդ յօդուածի մասին խօսելիս թոյլ տուեց մի արտայայտութիւն, որ վիրաւորական թւաց պատգամաւորներից շատերին։ Այս առիթով բողոք յայտնեց Ս. Թորոսեան։ Ս. Տէր-Մարտիրոսեան ձայն խնդրեց անձնական բացատրութեան համար։ Փոխ-ատենապետն ինքը բացատրեց, որ պատգամաւոր Ս. Տէր-Մարտիրոսեանն ինքը իր ճառի ժամանակ ուղղեց և յետ վերցրեց իր արտայայտութիւնը, ուստի, մանաւանդ ժամանակի սղութիւնն աչքի առաջ ունենալով, անձնական բացատրութեան խօսք չէ տալիս նրան։ Այս բացատրութիւնից դժգոհեց Ս. Տէր-Մարտիրոսեանը և թողեց ժողովը ու հեռացաւ՝ խնդրելով մտցնել արձանագրութեան մէջ իր հեռանալը։ Այնուհետև ժողովը քուէարկեց և ձայների մեծամասնութեամբ ընդունեց 43-դ յօդուածը ամբողջութեամբ։

Պատգամաւորական ժողովը ընդունեց, որ ընծայացուները պարտաւոր են բացի ուսման վկայականից ներկայացնել նաև բժշկական վկայական ֆիզիքական կատարեալ առողջութեան մասին, յանձնարարելով թեմ. խորհրդին հոգալու և կազմակերպելու մի քննիչ բժշկական մարմին՝ ընծայացուներին քննելու համար։

Այնուհետև ժողովը իր հաւանութիւնը տուեց ծխ. կանոնադրութեանը հետևեալ խմբագրութեամբ յիշատակված յաւելումներով և յանձնարարեց թեմ. խորհրդին՝ խնդրելու Նորին Վեհափառութեանը ռուսահայոց բոլոր թեմերի համար պարտադիր ծխ. կանոնադրութիւն մշակելիս հրաւիրել թեմ. խորհուրդների ներկայացուցիչներին և նրանց մասնակցութեամբ վերջնականապէս խմբագրել։

Ապա պատգամաւոր Հ. Տէր-Խաչատրեան առաջարկեց ժողովին շնորհակալութիւն յայտնել թեմ. խորհրդին, որ իր պաշտօնավարութեան շատ կարճ ժամանակվայ ընթացքում կարողացել է այսքան օգտաւէտ գործունէութիւն ցոյց տալ շնորհիւ իր եռանդի և սիրոյ դէպի այն գործը, որ ընտրական է թէ մեզ՝ պատգամաւորներիս և թէ մեզ ընտրող թեմի հայ ազգաբնակութեան համար»։ Ժողովը միաձայն ընդունեց այս առաջարկը և իր շնորհակալութիւնը յայտնեց թեմ. խորհրդին։ Թեմ. խորհրդի նախագահ Խորէն վ. շնորհակալութիւն յայտնելով թեմ. խորհրդի կողմից արտայայտված վստահութեան և շնորհակալութեան համար՝ ասաց. «Թեմ. խորհուրդը, որպէս մեր իրականութեան մէջ սկզբնաւորվող մի նոր ներկայացուցչական մարմին, բնականաբար իր գործունէութեան ճանապարհին ունենալու է մի շարք խոչընդոտներ, որոնց մաքրելու և պատգամաւորական ժողովի յոյսերը արդարացնելու համար անհրաժեշտ է թեմ. պատգամաւորների աջակցութիւնը։ Իսկ թեմ. խորհուրդը, խրախուսված թեմ. ժողովի ուշադրութեամբ և քաղցր վերաբերմունքով, իր ոյժերն չի զլանայ ապագայում աւելի եռանդով և ոգևորութեամբ գործելու»։

Ժողովը բուռն ծափահարութեամբ ընդունեց իր նախագահի այդ խօսքերը։

Ապա ժողովը անցնում է թեմ. դպրանոցի հաշիւների քննութեանը։ Դպրոցի 1908/9 և 1909/10 ուսումնական տարիների տեղեկագրի և կառուցվելիք նոր շինութեան մասին զեկուցեց հոգաբարձու բժ. Տէր-Միքայէլեան. իսկ հաշիւների մանրամասն զեկուցումը տուեց հոգաբարձու Յ. Նազարէթեան։ Ապա ժողովը լսեց վերստուգիչ յանձնաժողովի դիտողութիւնները, որ զեկուցեց յանձնաժողովի անդամ Յ. Զախախսազեան։ Պարոնը յայտնեց, որ վերստուգող յանձնաժողովը, քննելով հոգաբարձութեան 1908/9 և 1909/10 ուս. տարիների գործունէութիւնը, գտել է, որ կան մի շարք թերութիւններ, ինչպիսիք են օրինակ. 1) կանոնաւոր հաշւապահութիւն չէ եղել, 2) գոյքի մատեաններ չը կան, 3) վերստ. յանձնաժողովը հոգաբարձութեան հաշիւները չէ քննել և 4) մուտքի և ծախքի անհամապատասխան լինելը նախահաշւին։ Զեկուցողը յայտնեց նաև, որ ներկայ տարվայ սկզբից հրաւիրված է հաշւապահ՝ դպրոցի դրամական հաշիւները կանոնաւոր վարելու համար։ Գալով նախահաշւին ժողովը քուէարկութեամբ ձայների մեծամասնութեամբ ընդունեց, որ հոգաբարձութիւնը պէտք է կազմէ նախահաշիւ և ներկայացնէ թեմական պատգամաւորների ժողովին՝ տեսնելու և իմանալու համար, իսկ տարին վերջանալիս՝ հաշիւները պէտք է ներկայացվեն քննութեան համար։ Որոշվում է, որ արձանագրութեանը միացնեն նաև հոգաբարձութեան տեղեկագիրը և մասնաժողովի զեկուցումը։

Ապա փոխ ատենապետը կարդաց մի խումբ պատգամաւորների տուած գրաւոր յայտարարութիւնը, որով նրանք, թւելով Երևանի փոխ-թեմակալ Խորէն վ.-ի արժանաւորութիւնները և ի նկատի առնելով նրա ստանձնած պաշտօնի կարևորութիւնն ու պատասխանատու ներկայացուցչութիւնը, առաջարկում են ժողովին դիմել Վեհափառ Հայրապետին խնդրելով եպիսկոպոսութեան աստիճան տալ Մուրադբէգեանին։ Ժողովը միաձայն ընդունեց այս առաջարկը և խնդրեց ատենապետ Գ. Տէր-Խաչատրեանցին և փոխ-ատենապետ Ս. Տիգրանեանին՝ ժողովի կողմից դիմել Նորին Սրբութեանը՝ Խորէն վ. Մուրադբէգեանին եպիսկոպոսական աստիճան տալու մօտիկ ապագայում։ Ս. Տիգրանեանը առաջարկեց թեմ. ժողովի կողմից՝ խմբագրել Վեհափառին մատուցվելիք զեկուցումը՝ նշանակելով այն բոլոր կէտերը, որոնց համար ժողովը Վեհափառի վաւերացմանն է սպասում։ Վ. ք. Աղազադեան

(Վերջը միւս անգամ)

*) Տես „Մշակ“ № 129.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

◆ Յունիսի 15-ին, ցեր. ժ. 2-ին տեղի ունեցաւ քաղաքային սպանդանոցի հիմնադրութիւնը Նաւթլուղում։ Հանդիսին ներկայ էին նահանգապետը, Զունկովսկին, քաղաքագլուխը, քաղ. վարչութեան անդամները, մի քանի իրաւասուներ և հրաւիրված անձեր։ Հիմնադրութիւնից յետոյ ներկայ եղողներին տրվեց նախաճաշ։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային նոր սպանդանոցի հիմնադրութեան օրը ուղարկվեց հետևեալ հեռագիրը Մցխէթ. «Նորին Պայծառափայլութիւն Կովկասի Փոխարքայ կոմս Իլլարիօն Իվանօվիչ Վօրօնցօվ-Դաշկօվին։ Կատարելով հէնց այս րօպէիս քաղաքային նոր սպանդանոցի հիմնադրութեան հանդիսաւոր հանդէսը նորին սրբազնութիւն Գրիգորի եպիսկոպոսի օրհնութեամբ և ներկայութեամբ Թիֆլիսի նահանգապետի, Ձեր Պայծառափայլութեան դիւանապետի, բարձր իշխանութեան, վաճառականութեան ներկայացուցիչների, դումայի ձայնաւորների, քաղաքային վարչութեան ծառայողների և հասարակութեան,—բոլոր ներկայ եղողներս եռանդով ողջունեցին Ձեր Պայծառափայլութեան, կոմսուհի Ելիզավետա Անդրէեվնայի թանգագին առողջութեան բաժակաճառը, Ձեր՝ որ Ձեր սրտին մօտ էք ընդունում քաղաքի շահերը և նրա կուլտուրական բարգաւաճումը։ Բոլոր ներկայ եղողները խնդրում են Ձեր Պայծառափայլութեանը ընդունել ամենասիրաքորոք զգացմունքների արտայայտութիւնը և ցանկանում են Ձեզ առողջութիւն՝ Թիֆլիս քաղաքի և ամբողջ Կովկասի բարեկեցութեան համար։ Քաղաքագլուխ Չերքէզով, գործադիր մասնաժողովի նախագահ՝ Խատիսեան»։ Կոմսից

ստացվեց հետեւեալ պատասխան-հեռագիրը. «Թիֆլիս. Խատիսեանին և Զէրքէզովին: Ես և կինս սրտանց շնորհակալ ենք ձեզանից և բոլոր ներկայ եղողներից՝ արտայայտած բարեմաղթութիւնների համար: Կոմս Վորոնցով-Դաշկով»:

◆ Թիֆլիսի դատաստանական պալատի գործերը քննող օբէր-պրոկուրոր Ռէյնկէն Արխիպովի հետ միասին մեկնեց Մուղան, որտեղից նա գնալու է քննելու Բագուի նահանգական դատարանի գործավարութիւնը: Բննիչի պաշտօնեաներից մի խումբ մեկնեց Քութայիս:

◆ Յունիսի 15-ի գիշերը Թիֆլիսում վախճանվեց Թիֆլիսի դատաստանական պալատի 1-ին քրէական ատեանի նախագահ Ալէքսանդր Նիկ. Լուբէնցովը:

◆ Թոքախտի դէմ մաքառող Կովկասեան Ընկերութեան վերջին նիստում լուծում ստացան մի քանի կարեւոր հարցեր: Ի միջի այլոց վճռվեց Աբասթումանի պապայ սանատորիան ուղարկել առանձնապէս թոքախտի երկու առաջին ստադիաներով հիւանդացածների: Սանատորիայի տիպի հարցի նկատմամբ որոշվեց նախ ծանօթանալ տեղական առանձնայատուկ պայմանների հետ: Այդ աշխատանքների համար յատկացվեց 3000 րուբլի: Կրակոտ վիճաբանութիւնների առարկայ դարձաւ՝ բայց և չը լուծվեց՝ անդամներից մէկի յարուցած հարցը՝ թէ հիւանդները ըստ իրանց սօցիալական դրութեան պէտք է առանձնակի իրաւունք ունենան օգտվելու Աբասթումանի սանատորիայից:

◆ Մենք ստացանք Շուշու օրբանոցդպրոցի հոգաբարձութեան 1908 և 1909 թւերի համառօտ հաշիւը, որից երեւում է, որ 1908թ. ընթացքում այդ հաստատութիւնն ունեցել է մուտք 4965 ր. 82 կ., իսկ ծախս՝ 4311 ր. 75 կ.: Իսկ հետեւեալ 1909 թւին մուտք եղել է 4027 ր. 70 կ., իսկ ելք 2784 ր. 43 կ.: Այսպիսով, ուրեմն, այդ հաստատութիւնն առ 1-ն յունվարի 1910 թ. ունի 1243 ր. 27 կ.:

◆ Յունիսի 15-ին Ալէքսանդրեան ուսուցչական ինստիտուտի շինութեան մէջ բացվեցին դասընթացքներ ժողովրդական դպրոցների ուսուցիչների համար: Հանդիսին ի միջի այլոց ներկայ էին Թիֆլիսի նահանգապետը, Բագուի եպիսկոպոս Գրիգորին, կովկ. ուսումն. շրջանի հոգաբարձուի պաշտօնակատար Լոպատինսկին, ժողովրդական դպրոցների վերատեսուչ Ֆէօդորովսկին, որ արտասանեց մի երկար ճառ բացման առիթով: Առ այժմ գրվել են 30 հոգի:

◆ Թաղական սանիտար խմբերը արդէն մտել են իրանց գործի մէջ: Նրանք շրջագայում են շուկաները, հսկում նրանց մաքրութեան վրա:

◆ Քաղաքային դուման ընդունեց իր վերջին նիստում վարչութեան առաջադրութիւնը՝ 2000 րուբլի յատկացնելու խոլերայի դէմ կռւելու նախնական ծախքերի համար:

◆ Թիֆլիսի նահանգապետը թոյլատրել է Ի. Բալիաշվիլիին հրատարակել Թիֆլիսում վրացերէն մի օրաթերթ «Ախալի Գզա» (Նոր ճանապարհ) անունով:

◆ Յունիսի 15-ին բացվեցին շերամապահական և մեղուաբուծական դասընթացքները Մուշտայիդի այգուն կից: Առ այժմ գրվել են 60 հոգի:

◆ Մտադրութիւն կայ Սուրամը դարձնել գաւառական քաղաք:

◆ Մեզ հաղորդում են, որ այս օրերս լոյս է տեսնելու Ս. Թառայեանի «Ընկեր» շաբաթաթերթը:

◆ Այսօր Ժողովրդական Տանը կը ներկայացվի հայերէն «Պէպօ» պիէսը:

◆ Այսօր, երեկ. ժամը 8-ին, Թիֆլիսի հասարակական գրադարանի դահլիճում տեղի կունենայ Մօսկվայի Հնագիտական Ընկերութեան կովկասեան բաժանմունքի նիստը, ուր Մ. Ջանաշվիլին կը կարդայ՝ 1) Սիմէօն Պօլօցկիի ճառը ըստ 18-րդ դարի վրացական ձեռագրի. 2) Աւանդութիւն Թամէրլանի 1395 թւին Մօսկվայի վրա կատարած արշաւանքի մասին միեւնոյն ձեռագրի համաձայն. 3) Վրաստանի էկզարխ Եւգենէի կարգադրութիւնը՝ կարգի բերելու վրաց եկեղեցու յուշարձանները:

◆ Վերայի ս. Խաչ եկեղեցում մայիսի 30-ին կայացել է ծխական ժողով, որը ընտրել է վեց հոգուց բաղկացած հոգաբարձութիւն, որը պիտի զբաղվի եկեղեցու, նոր դպրոց ունենալու և այլ հարցերով: Ընտրված են՝ Լ. Ճգնաւորեան, Մ. Զմըշկեան, ուրարակիր Կ. Ղազարեան, Հ. Աբգարեան, Շ. Զալինեան և Կ. Տէր-Գրիգորեան:

◆ Յունիսի 20-ին Զուբալովի անուան Ժողովրդական Տանը տ. Բ. Խէրխէուլիձէն կը կարդայ մի դասախօսութիւն՝ «Հասարակաց տների վերացման մասին» թեմայով:

◆ Լոյս տեսաւ «Արօր» ամսագրի 5-րդ (մայիս ամսվայ) համարը և ուղարկվեց բաժանորդներին:

◆ Մեզ խնդրում են հաղորդել, որ Թիֆլիս քաղաքի երկրորդ ոստիկանական բաժնի պրիստաւի ձեռքումն է գտնվում մի գործ, որ վերաբերում է յունիսի 13-ին Թիֆլիսի Ջրկինեանց եկեղեցում տեղի ունեցած մի դէպքի: Գր. քահանայ Երզընկեանց ծեծել է տիրացու Նաշալեանին՝ ներկայութեամբ. մի քանի քահանաների և տիրացուների: Պատճառը յայտնի չէ և չենք ուզում հաւատալ այս լուրին:

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Յունիսի 15-ին 5-րդ քաղաքամասի պրիստաւ Սաւանչուկը թաղական սանիտարական հոգաբարձուի և թաղական բժշկի և ուրիշների հետ քննեց Վօրօնցօվսկայա փողոցի վրա Մաժէդ Ալի Իսմայիլօվի խանութը և հալվա պատրաստելու գործարանը, նոյն տանը գտնվող Գէօրգիադիի քունջութի ձէթ պատրաստելու արհեստանոցը, ուր գտաւ մի շարք սանիտարական խախտումներ. գործարանատէրերի մասին կազմված են արձանագրութիւններ:

◆ Նոյն օրը ոստիկանութիւնը և գինւորական պահակախումբը շուրջկալների ժամանակ ձերբակալեցին անգործ և անցաթուղթ չունեցող՝ 5-րդ քաղաքամասում՝ 11, 3-րդում՝ 13, 9-րդում՝ 13, 12-րդում՝ 16 հոգու:

◆ Յունիսի 15-ին խուզարկու բաժանմունքի գործակալը ձերբակալեց Իլիա Բաղմաձէին, որ մայիսի 17-ին երդուեալ-հաւ. Սիմէօն Սրդումանեանի բնակարանից գողացել էր 425 րուբլու տնային իրեր:

◆ Յունիսի 15-ին ձերբակալվեցին մի քանի տեղերում աքսորականներ, որոնք ինքնակամ վերադարձել են իրանց աքսորատեղերից:

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Յունիսի 15-ին Ժողովրդական Տանը օպերային սիրող արտիստների ներկայացրած «Դէմօնի» առիթով նկատելու ենք հետեւեալը.

Թատրոնասրահը կիսով չափ լցրած բազմութեան յամառ պահանջների տակ խաղը սկսեցին ուղիղ ժ. 9½ ին, այսինքն յայտարարված ժամանակից 1½ ժամ ուշ:

Առաջին ընդմիջումը տեւեց մօտ մի ժամ, որի պատճառով շատերը հեռացան՝ արդար զայրոյթ յայտնելով այդօրինակ անների վարմունքի դէմ:

Առաջին գործողութիւնը անցաւ շատ դժգոյն. դերակատարներից մի երկուսը չէին հետեւում դիրիժօրին, որի վերաբերութեամբ երկու խօսք հարկ ենք համարում ասել:

Դիրիժօրը, Արամ Տէր-Յովհաննիսեան, տակաւին երիտասարդ է: Մի քանի տարի նա իբրև երգիչ գտնվում էր Ներսիսեան դպրոցում հանգուցեալ Մ. Եկմալեանի ձեռքի տակ: Այնուհետև, իր երաժշտական ձիրքի շնորհիւ, նա մտաւ Թիֆլիսի երաժշտական դպրոցը, ուր աւարտելուց յետոյ գնաց Պետերբուրգի կօնսերվատորիան:

Երիտասարդն անպայման օժտված է դիրիժօրական շնորհքով, եթէ կանգնէ կատարելագործութեան ճանապարհի վրա և չընթարկվի երբեք անփորձութիւնից առաջ եկող շփոթութեան:

Տէր-Յովհաննիսեանի ցանկալի ապագան իր բնական ընդունակութեան և փորձնական աշխատանքի մէջ է: Ե.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Սօչի, 5 յունիսի

Սօչի քաղաքի բոլորտիքը 3 գիւղ կայ, որոնց բնակիչները տրապիզոնցի գաղթական հայեր են: Այդ գիւղերից ամենազըլխաւորն է Նորաշէն գիւղը, որն ունի 47 տուն: Այս գիւղը 5 տարին լրացրեց, որ իր մէջ ուսումնարան ունի, իսկ աղօթատուն ոչ մի. քաղաքն էլ ոչ եկեղեցի ունի և ոչ ուսումնարան: Նորաշէնի մի հատուած 10 տնւոր թաղեցիքս անցեալ նոյեմբերին սկսեցինք շինել մի աղօթատուն, կողքին էլ մի ուսումնարան: Լրացաւ շինութիւնը, բացվեց ուսումնարանը և վէմ քարի օծման ու ս. սեղան հաստատելու համար վիճակիս առաջնորդ՝ գեր. Մխիթար եպիսկոպոսին 30 ր. ուղարկեցինք աջահամբոյրի դրամ. Նորին սրբազնութիւնը մեր խնդիրքն ընդունելով՝ խրախուսական մի նամակի հետ միասին 30 ր. յետ ուղարկեց և շեշտեց, որ դրամը գործադրվի յօգուտ ուսումնարանի կամ եկեղեցու: Հաստատուն եկեղեցի ունենալու համար եկաւ Վեհափառից հայրապետական կոնդակ:

Թաղկազարդին օծվեց վէմ քարը, հաստատվեց ս. սեղան, եղաւ պատարագ. օծումը կատարեց գործակալ Արսէն քահանան. օծման ծախս 40 րուբլին վճարեց տեղիս ուսուցիչ Յակոբ Տէրտէրեանը:

Համբարձման օրը կատարվեց ուսումնարանի 6-ամսեայ քննութիւնը, ներկայութեամբ արժ. Խորէն քահ. Ատիլխեանի, ուսուցիչ Միսակ Կակոսեանի և բոլոր ծխականների: Վեցամսեայ աշակերտների տուած քննութիւնը գոհացում տուեց ծնողներին:

Նախ և առաջ շնորհակալութիւն յայտնում ենք Վեհափառ Հայրապետին, որ հայրապետական օրհնութեամբ ոգեւորեց մեզ, և ապա շնորհակալութիւն յայտնում ենք գեր. Մխիթար եպիսկոպոսին, որ 30 ր., որը իրան նուէր ուղարկված էր, կրկին մեզ ուղարկեց: Մենք էլ վերստին վերոյիշեալ 30 րուբլին Նորին Սրբութեան ուղարկեցինք ու դրամի փոխարէն ճաշու մի գիրք խնդրեցինք, որ քանի պատարագ լինի՝ յիշատակը յիշվի որդոց որդի:

Հոգաբարձութիւն

ԽԱՂԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՏՈՄՍԵՐԻՑ ՄԷԿԻ ԱՌԹՈՎ

Թիֆլիսի նախկին ս. Գայիանեան հայ օրիորդաց ուսումնարանի ուսուցչուհիներն և ուսուցիչներս, թւով 16, հիմնել էինք խնայողական գանձարան:

1888 փետրվարի 29-ին, այդ գանձարանի հաշւով, ձեռք էինք բերել երկրորդ կարգի 5% խաղարկութեան մի տոմս՝ 1071/46:

Այդ տոմսը յանձնել էինք Գայիանեան ուսումնարանի վարչութեանը, որպէսզի այս վերջինը, ուսումնարանի փակվելու դէպքում, տոմսն առաջարկի Ներսիսեան դըպրոցի հոգաբարձութեանը՝ այն պահելու իր տոմսերի հետ:

Ինչքան ինձ յայտնի է, տոմսը յանձնված է յիշված հոգաբարձութեանը և, մինչև օրս, հանված չէ:

Բայց որովհետև 1) արդէն քսան տարուց աւելի է անցել՝ ընկերական այդ կարգադրութիւնն անելուց յետոյ և, սակայն, եղած չէ որեւէ յիշատակութիւն տոմսի մասին և 2) վախճանված է գանձարանի անդամներից մէկը՝ Յարութիւն Ալիխազեան ու չը գիտենք այսուհետև էլ մեզնից ում ինչ է պատահելու, ցանկալի է ստանալ որեւէ տեղեկութիւն տոմսի վիճակի մասին:

Գուցէ կը հարկաւորվի մացնել որեւէ փոփոխութիւն մեր նախկին պայմանների մէջ:

Աւելորդ չեմ համարում բերել այստեղ գանձարանի անդամների անունները.

Եւգենիա Քալանթարեան, Նունէ Մելիքեան, Աննա Սուսանեան, Նատալիա Սկանդարեան, Եղիսաբէթ Մանուչարեան, Կատարինէ Տուղանաճեան, Նունէ Բուդաղեան, Գէորգ Շաղինեան, Սահակ քահ. Սահակեան, Ալէքսանդր Սիմէօնեան, Պօղոս Սահակեան, Յովհաննէս Նազարեան, Արսէն քահ. Բագրատունի, Յարութիւն Ալիխազեանց (վախճ.), Ալէքսանդր Բիշմիշեան և Մարիամ Ասլամազեան:

Գանձարանի անդամ՝ Ե. Քալ.

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

15 յունիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Պետական Խորհրդի ընդհանուր նիստում ընդունվեց այն օրինագիծը, որի համաձայն գումարներ են յատկացվելու Ֆինլանդիայում զօրանոցներ կառուցանելու համար:

Երեկ. ժամը 8-ին զինւորական «Լեբէդ» դիրիժաբլը Սրէդնայա Րօգատկա կայարանից, ունենալով նաւակում երեք օֆիցէրներ, բարձրանալով 4000 մետր բարձրութիւն, բռնեց Պետերբուրգի կողմը, մի շարք պտոյտներ կատարեց Վօզնէսէնսկայա հրապարակի և Գօրօխօվայա փողոցի վրա, Թռաւ Նէվայի պրօսպեկտի վրայով: Թռիչքը տեւեց 45 րօպէ: Բազմաթիւ հասարակութիւն դիտում էր «Լեբէդի» վարժութիւնները:

Խոլերայի նոր հիւանդութիւնների մասին հաղորդում են նաև զանազան տեղերից: Վերջին օրերս Րօստօվում հիւանդութիւնները իջան 70%-ով:

Ցանքսերի դրութիւնը վատացաւ առ յունիսի 15-ը գլխաւորապէս գարնանացանի վերաբերմամբ. ընդհանուր առմամբ ցանքսերը ճանաչվում են միանգամայն գոհացուցիչ: Աշնանացանը վատացաւ մասամբ արեւմուտքում, հիւսիս արեւմուտքում և կենտրոնում: Հաճարը լաւացաւ հիւսիս արեւելքում: Գարնանացանը վատացան հարաւ-արեւմուտքում, Հիւսիսային-Կովկասում, Վօլգայի հովիտում և լեռնական նահանգներում:

ՎԱՐՇԱՎԱ: Սկսվեց օդագնացութեան մրցութիւնը մասնակցութեամբ 8 ռուս և արտասահմանեան օդագնացների: Քամին խանգարեց թռիչքներին:

ՎՕՐՕՆԷԺ: Երկու գաւառներում կարկտախառն փոթորկի ժամանակ կոտորվեցին աւելի քան 3000 գլուխ ոչխար:

ՐՕՎՆՕ: Քաղաքում հաւի ձուի մեծութեան խառն կարկուտը ջարդեց 10,000-ից աւելի պատուհան, ոչնչացրեց դաշտի ցորենը, կտրտեց հեռագրաթելերը:

ԳԼԱԶՕՎ: Օճառի գործարանում հրդեհը տուեց 80,000 ֆունտի վնաս:

ԲԵՐԼԻՆ: Խօլերայի երկրորդ դէպք եղաւ. մեռաւ ռուս գաղթական Կալինօվսկիի քոյրը:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Տ Ո Ւ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ամառնային երթեւեկութիւն)
(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ՝ մարդատար № 12 գնացքը՝ 2 ժ. 38 ր. ցերեկ., Գանձակ է հասնում 9 ժ. 9 ր. երեկ., Եւլախ՝ 11 ժ. 20 ր. գիշերվայ, Հաջի-Կաբուլ՝ 4 ժ. 16 ր. գիշ., Բալաջարի՝ 8 ժ. 1 ր. առաւօտ., Բագու՝ 8 ժ. 48 ր. առաւ.: Արագ № 2 գնացքը՝ 8 ժ. 15 ր. առաւ., Գանձակ է հասնում 1 ժ. 28 ր. ցեր., Եւլախ՝ 3 ժ. 6 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 7 ժ. 15 ր. երեկ., Բալաջարի՝ 10 ժ. 8 ր. գիշ., Բագու՝ 10 ժ. 53 ր. գիշ.: Փոստատար № 4 գնացքը՝ 10 ժ. 4 ր. գիշ., Գանձակ է հասնում 4 ժ. 18 ր. գիշ., Եւլախ՝ 6 ժ. 26 ր. առաւ., Հաջի-Կաբուլ՝ 11 ժ. 23 ր. առաւ., Բալաջարի՝ 3 ժ. 13 ր. ցեր., Բագու՝ 4 ժ. 45 ր. ցեր.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ փոստատար № $^{74}/_{75}$ 12 ժ. 22 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 11 ժ. 21 ր. առ., Էջմիածին կայար.՝ 4 ժ. 49 ր. ցեր., Նախիջևան՝ 10 ժ. 51 ր. գիշ., Ջուլֆա՝ 12 ժ. 29 ր. գիշ.: Ապրանքատար-մարդատար՝ 4 ժ. 15 ր. ցեր., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 3 ժ. 10 ր. գիշ., Էջմիածին՝ 8 ժ. 38 ր. առաւօտեան, Երեւան՝ 10 ժ. 9 ր. առ.. և սրանից գնացքը այլեւս չէ գնում:

ԲԱԹՈՒՄ՝ մարդատար № 5՝ 7 ժ. 31 ր. երեկ., Միխայլօվօ է հասնում 11 ժ. 45 ր. գիշ., Բաթում՝ 9 ժ. 30 ր. առաւ.: Փոստատար № 3՝ 12 ժ. 24 ր. ցեր., Միխայլօվօ է հասնում 5 ժ. 47 ր. երեկ., Բաթում՝ 3 ժ. 25 ր. գիշ.: Արագ № 1 գնացքը՝ 10 ժ. 36 ր. գիշ., Միխայլօվօ է հասնում 2 ժ. 39 ր. գիշ., Բաթում՝ 10 ժ. 49 ր. առաւօտեան:

ԲՈՐԺՈՄ՝ մարդատար № $^{7}/_{8}$ 8 ժ. 28 ր. առ., Միխայլօվօ է հասնում 12 ժ. 42 ր. ցեր., Բօրժօմ՝ 2 ժ. 3 ր. ցեր.: Մարդատար № $^{9}/_{10}$ 3 ժ. 36 ր. ցեր., Միխայլօվօ է հասնում 7 ժ. 56 ր. երեկ., Բօրժօմ՝ 9 ժ. 13 ր. գիշերվայ.

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ փոստատար № 3՝ 12 ժ. 24 ր. ցեր.: Արագ № 1 գնացքը՝ 10 ժ. 36 ր. գիշ.: Մարդատար № 11՝ 6 ժ. 58 ր. առ. (այս գնացքը Բաթում չէ գնում):

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ արագ № 2 գնացքը՝ 7 ժ. 25 ր. առաւ.: Փոստատար № 4՝ 9 ժ. 4 ր. երեկ.: Մարդատար № 6՝ 11 ժ. 4 ր. առ. (այս գնացքը Բագու չէ գնում):

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ փոստատար № $^{72}/_{73}$՝ 6 ժ. 8 ր. առաւ.: Մարդատար-ապրանքատար՝ 6 ժ. 33 ր. երեկոյեան:

ԲՈՐԺՈՄԻՑ՝ մարդատար № $^{9}/_{10}$ 8 ժ. 8 ր. երեկ.: Մարդատար № $^{7}/_{8}$ 6 ժ. 28 ր. առաւ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌՆՈՒՄ ԵՆ
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.:
Կ. Մ. ՋԻԿՕՎԱՆԻ—9½—11 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային:
Զ. Ի. ԲԱՐԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.:
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.:
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՑԻԼԲԵՐՇԱՑ—12½—1½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.:
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1½—2 ժ. ներքին և երեխայոց հ.
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՑԻԼԲԵՐՇԱՑ—6—6½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:
Ի. Ֆ. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:
Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
103. 0—64

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ
ՎԱՀԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ
Ամառը գտնվում է ՊԵԱՏԻԳՈՐՍԿՈՒՄ (Կովկաս. հանք. ջրերում), որտեղ ընդունում է հիւանդներին մինչեւ սեպտեմբեր: Верхній бульваръ, д. кн. Гирей.
(Ե. Հ. Կ.) 565. 0—14

Բ Ժ Ի Շ Կ
Գ. Յ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ
Ներքին եւ վիրաբուժական (խիրուրգ.) հիւանդութիւններ.
Ընդունելութիւնը (առաւօտեան ժ. 11—1. / երեկոյեան ժ. 5—7.
Արաս-Արադսկայա, տուն Միխիմանովի:
(Ե. Հ. Կ.) 725. 100—3

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ
Տ. ԳԷՈՐԳԲԷԳԵԱՆ
Աչքի հիւանդութիւններ
Ընդունելութիւնը ամեն օր
Առաւօտեան ժամը 10—1
Երեկոյեան ժամը 5—7
Վելիամինօվսկայա փող № 8
(օ. մ.) 564. 100—12

Բ Ժ Ի Շ Կ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ
Ամառը ընդունում է հիւանդներին ԿԻՍԼՕՎՕԴՍԿՈՒՄ (Կովկասեան հանքային ջրերում), հիւրանոց «Ռօսսիա». յատկապէս միզասեռական, վեներական և կաշուի հիւանդութիւններ:
(օ. մ.) 618. 10—10

ՄԵԴԻՑԻՆԱՅԻ
ՖԵԼԴՇԵՐ-ՄԱՍՍԱԺԻՍՏ
Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ
Բժիշկների որոշմամբ կատարում է կաշուի տակ արկումներ, լուացումներ (спринцов.), վէրքի փաթաթումն, դեղերի քսումն (втиранie) եւայլն: Էլեկտրականութիւն բէվմատիզմի, պարալիչի, սեռական անկարողութեան և թուլութեան դէմ: Մասսաժ էլեկտրական գործիքով և ձեռքով. մասնաւոր և ընդհանուր մասսաժ: Բժշկական մարմնամարզութիւն, ծաղկահատութիւն: Օտարերկրեայ հիւանդներին ցոյց է տալիս մասնագէտ հմուտ բժիշկների: Խորհուրդը 50 կոպ.: Ընդունելութիւնը՝ կանանց—3—3½ ժ., տղամարդկանց—3½—4½ ժ.: Семеновская ул., № 9.
(Կ. Հ.) 77. 50—38

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հրաւէր

Որովհետև անցեալ մայիսի 30-ին կայացած պատուիրակների ընտրութիւնը սրբազան առաջնորդի կարգադրութեամբ բեկանված է, ուստի համաձայն նոյն առաջնորդի կարգադրութեան՝ առաջիկայ կիրակի, յունիսի 20-ին, պատարագից յետոյ, ժամը 12-ին, Մողնու ս. Գէորգ եկեղեցում նորից նշանակված է ծխականների ընդհանուր ժողով՝ ընտրելու համար 2 պատուիրակներ և 2 անձնափոխանորդներ, որոնք պէտք է կատարեն Ներսիսեան դպրոցի 6 հոգաբարձուների և թեմական խորհրդի անդամների ընտրութիւնը թեմի միւս պատուիրակների հետ:

Նոյն ժողովում պէտք է լինի նաև երէցփոխի ընտրութիւն:

Սիմէօն աւ.-ք. Զմշկեան
(ա. օ.) 743. 3—1

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնի
ԲԻՒԶԱՆԴ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ
«ՆՈՐԱԳՈՅՆ ԴԻՏՈՂԱԿԱՆ ՈՒՍՄԱՆ
ու
ՀԱՅՐԵՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՌՕՏ ՆԱԽԱԳԻԾԸ»
(Ուղեցոյց գաւառական ուսուցիչների համար)
Դիմել Շուշի—Պօղոս Զաքարեանցին կամ Բագրատ Տէր-Սահակեանցին:
(Հ. Կ.) 739. 3—1

Բամալեանց Ս. գրքի
Նոր լոյս տեսած գրքեր.
1) ԿՐՕՆ առաջին բաժանմունքում. դասագիրք աշակերտների համար (բարոյախօսական առակներ և Յիսուսի կեանքից պատմուածքներ) . . 15 կ.
2) ԿՐՕՆԻ դասաւանդութիւնը առաջին բաժանմունքում. ուղեցոյց ուսուցիչների, ծնողների և մայր . . 40 կ.
Դիմել «Գուտտենբերգ» և «Կենտրոնական» գրախանութներին:
(Կ. Հ.) 726. 3—3

„ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ"
Գրախանութում վաճառվում է.
Ալտարան ձեռու եւ Տօնէ իւրաքանչիւր աւուրց ի բոլոր տարւոյն իւս Եօրոյ սօնացոյցին: Գիրքը կազմված է և արժէ պօստի ծախքով 3 րուբլի: Սակաւաթիւ օրինակներ են մնացել: 740. 3—2

Լոյս տեսաւ եւ վաճառվում է
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ
ՏՐՏՈՒՆՋՆԵՐ ու ՄՐՄՈՒՆՋՆԵՐ
ԳԻՆՆ Է 20 ԿՈՊԷԿ
Դիմել՝ Балаханы, „Каспійск. Т-во", Исааку Аванесянцу.
Баку, Книжн. магаз. „Сотрудникъ".
Шуша, Баграту Теръ-Саакянцу.
Գումարով գնողներին 20% զեղչ:
(Հ. Կ.) 720. 3—3

ՆՈՐ ԱՌԱԻՈՏ
(Պօէմ)
ՅԱԿՈԲ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ
Լոյս տեսաւ և վաճառվում է Թիֆլիսի բոլոր գրախանութներում:
(Հ. Կ.) 666. 5—5

ԼԻԱԿԱՏԱՐ
ՀԱՅ-ՌՈՒՍ ԲԱՌԱՐԱՆ
Յ. ԴԱՂԲԱՇԵԱՆԻ
Լոյս տեսաւ ԵՐՐՈՐԴ պրակը: Բաժանորդագինը 4 և 5 ր.: Նոյն հեղինակի ռուսահայ լիակատար բառ. սակաւաթիւ օրինակները բաժանորդագնով (7 ր.) ծախվում են: Դիմել հեղինակին՝ А. Дагбашяну. Евангуловская 8. II этажъ. Тифлисъ.
(Հ.) 719. 2—2

Սրանով պատիւ ունեմ յայտնելու հայերեն լեզուով դասագիրք հրատարակող հեղինակներին, որ
ԿՈՄԻՍՍԻԱՅՈՎ ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ ԵՄ ԴԱՍԱԳՐՔԵՐ:
Հեղինակները, որոնք կը ցանկանան մեր գրախանութի միջոցով սպառել իրանց դասագրքերը՝ թող բարեհաճեն պայմանների մասին դիմել՝ Сухумъ, Книжный магазинъ Г. Мазлемяна.
Յարգանօք՝ Գ. Մազլեմեանց
(Հ.) 713. 3—2

ՇԱՄԱԽՈՒ ԹԵՄԻ դպրոցների համար
հ ա ր կ ա ւ ո ր ե ն
ԱՒԱԳ-ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ
Շամախու, Ղուբայի և Մաղրասայի համար,
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ
գլխաւորապէս գիւղական դպրոցների համար:
Ցանկացողները թող դիմեն ինձ՝ Բագու, կցելով իրանց ուսման վկայականների պատճէններն ու ծառայութեան ցուցակները:
Թեմական տեսուչ՝ Ներսէս վարդապետ
(Կ. Հ.) 732. 3—2

«ՄՇԱԿԻ» ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ
վ ա ճ ա ռ վ ո ւ մ ե ն
1) «Հայոց եկեղեցու վերանորոգութեան խնդիրը», Երուանդ վ. Տէր-Մինասեանցի գինը 25 կ.
2) «Մի հնչիւնին մի գիր» (վիվադրութիւն), Ստ. Մալխասեանցի գինը 20 կ.
3) «Ընկերվարութիւն և հայ ընկերվարականներ», Մուշեղ եպ.-ի, գինը 30 կ.
Օտար քաղաքներից դիմողները իւրաքանչիւր գրքին 7 կ. աւելի են վճարում, որպէս ճանապարհածախս: Գրքերի գինը կարելի է վճարել և պօստային մարկաներով:
(օ.մ.) 704. 10—5

Типографія „Экономія" Большая Ванкская № 3.